

Možnosti sociálně-právní ochrany dětí v praxi na úrovni obce s rozšířenou působností v Jihomoravském kraji

Bc. et Bc. Jana Pavelková

Diplomová práce
2018

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. et Bc. Jana Pavelková**
Osobní číslo: **H140325**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Možnosti sociálně-právní ochrany dětí na úrovni obce s rozšířenou působností v Jihomoravském kraji**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek vztahujících se k sociálně-právní ochraně dětí, jejímu právnímu rámci a principům, rodině a ohroženému dítěti.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

JEDLIČKA, R. a kol., Děti a mládež v obtížných životních situacích. 1. vyd. Praha: Themis, 2004, 478 s. ISBN 80-7312-038-0.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3336-7.

NOVOTNÁ, Věra a Vladimír FEJT. Sociálně-právní ochrana dětí. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009. ISBN 978-80-86723-77-8.

PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4317-2.

RADVANOVÁ, Senta. Rodina a dítě v novém občanském zákoníku. Praha: C.H. Beck, 2015. Právní instituty. ISBN 978-80-7400-578-7.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Irena Balaban Cakirpaloglu, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

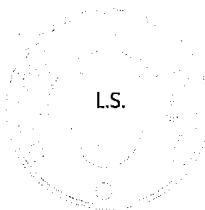
1. prosince 2017

Termín odevzdání diplomové práce:

20. dubna 2018

Ve Zlíně dne 1. prosince 2017

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

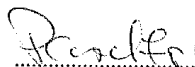
- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně

18.4.2008

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určení vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnožení.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užití či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce je zaměřena na aktuální právní úpravu sociálně-právní ochrany dětí, zejména na opatření sociálně-právní ochrany dětí se zaměřením na preventivní a poradenskou činnost, včetně výchovných opatření a jejich využití pro praxi. Hlavním cílem diplomové práce je analyzovat a vyhodnotit plánování a realizaci opatření sociálně-právní ochrany dětí se zaměřením na preventivní a poradenskou činnost v praxi pracovníků sociálně-právní ochrany dětí na úrovni obcí s rozšířenou působností v Jihomoravském kraji.

Klíčová slova:

Sociálně-právní ochrana dětí, sociální pracovník, vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny, případová konference, výchovná opatření.

ABSTRACT

The thesis is focused on actual legal regulation of social and legal protection of children, primarily on precaution of social and legal protection of children including preventive and advisory activity, educational precaution and it's use in practice. The prime objective of the thesis is analysed and evaluate of planning and realization precaution of social and legal protection of children, focusing on preventive and professional counselling in practice of social workers on municipal office across municipality with extended competence in South Moravian Region.

Keywords:

The Social and legal protection of children, social worker, methods of social work, the evaluation of the situation of child and his family, case of Conference, educational measures

Mé poděkování patří Mgr. Ireně Balaban Cakirpaloglu, Ph.D. za její ochotu a pomoc při zpracování této diplomové práce. Také bych chtěla poděkovat členům své rodiny a kolegům za trpělivost a morální podporu, kterou mi poskytli při zpracování diplomové práce a které si nesmírně cením.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY	12
1.1 LEGISLATIVNÍ VYMEZENÍ SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ	12
1.2 PŮSOBNOST INSTITUCÍ V OBLASTI SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ	14
1.3 POJETÍ DÍTĚTE	16
1.4 DETERMINANTY OHROŽENÍ DÍTĚTE	19
2 ČINNOST PRACOVNÍKŮ SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ V PRAXI	21
2.1 DEFINICE PRACOVNÍKA SPOD	22
2.2 ČINNOST PRACOVNÍKA SPOD	24
2.3 NÁSTROJE A OPATŘENÍ	25
2.4 SOUČINNOST PRACOVNÍKŮ SPOD S DOTČENÝMI INSTITUCEMI	30
3 ORGÁNY SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ NA OBECNÍCH ÚŘADECH OBCÍ S ROZŠÍŘENOU PŮSOBNOSTÍ V JIHMORAVSKÉM KRAJI	31
3.1 ZÁKLADNÍ INFORMACE O JIHMORAVSKÉM KRAJI	31
3.2 PŮSOBNOST OBECNÍCH ÚŘADŮ OBCÍ S ROZŠÍŘENOU PŮSOBNOSTÍ V JIHMORAVSKÉM KRAJI V NÁVAZNOSTI NA SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANU DĚTÍ.....	31
3.3 VYMEZENÍ SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ NA MĚSTSKÉM ÚŘADU ZNOJMO.....	32
II PRAKTICKÁ ČÁST	34
4 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	35
4.1 CÍL, METODY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	35
4.2 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	37
4.3 ANALÝZA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	38
4.4 ANALÝZA VÝZKUMNÝCH TEZÍ.....	50
5 DISKUZE	55
ZÁVĚR	57
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	58
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	61
SEZNAM GRAFŮ	62
SEZNAM TABULEK	63
SEZNAM PŘÍLOH	64

ÚVOD

Vnímáme-li život kolem nás v kontextu nejen našeho vlastního života, života našich blízkých a rodin, přátel, ale třeba i kolegů, sousedů, cizích lidí, jistě si nemůžeme nevšimnout, že v posledních letech dochází v naší zemi, Evropě, ale i v celém světě ke změnám či proměnám snad ve všech oblastech života. Změny jsou přirozenou součástí vývoje každé společnosti i každého z nás, ať už z hlediska historického, kulturního, ekonomického nebo společenského. Ve většině případů je pouze a jenom na nás, jakým způsobem je vnímáme, prožíváme, jak a zda vůbec nás ovlivňují, usměřňují nebo někam směřují. Mnozí ale stále věříme nebo jsme přesvědčeni, že pro zdárné zvládnutí rozmanitosti proměn našich životů a společnosti je potřeba mít pevný základ, bezpečné místo, prostředí, kde je mi dobře, ať jsem malý nebo velký, dítě nebo dospělý. Místo, kde mohu být a v lásce a spokojenosti žít, odkud mohu odejít, ale zároveň místo, kam se mohu vrátit. Pro mnohé z nás to byl, je a snad i bude domov, rodina... Ne však každý má to štěstí poznat a prožít kouzlo domova, rodinného zázemí, pohody, obzvláště v období plném zvrátů, rozpolcenosti, nástrah, lákadel či (ne)vyznávaných životních hodnot, radostí a smutků.

Vzhledem k tomu, že několik let pracuji v oblasti sociálně-právní ochrany dětí a tato oblast je mi profesně i osobně velmi blízká, chtěla jsem se tímto tématem zabývat i v rámci zpracování diplomové práce. Oblast sociálně-právní ochrany dětí je nesmírně široká, vskutku rozmanitá a prolíná mnohými dalšími oblastmi. V předkládané práci se proto zaměříme pouze na určitou část širokého spektra sociálně-právní ochrany dětí, a to především na aktuální právní úpravu sociálně-právní ochrany dětí, zejména na opatření sociálně-právní ochrany dětí se zaměřením na preventivní a poradenskou činnost, včetně výchovných opatření a jejich využití v praxi.

Předkládaná diplomová práce se zabývá možnostmi sociálně-právní ochrany dětí v praxi na úrovni obcí s rozšířenou působností v Jihomoravském kraji. Skládá se z teoretické a praktické části.

Teoretická část diplomové práce zahrnuje kapitoly jedna až tři. První kapitola uvádí teoretická východiska, druhá kapitola se zabývá činností pracovníků sociálně-právní ochrany dětí a třetí kapitola se věnuje orgánům sociálně-právní ochrany dětí na obecních úradech obcí s rozšířenou působností v Jihomoravském kraji.

Praktická neboli empirická část diplomové práce zahrnuje kapitoly čtyři až pět. Čtvrtá kapitola zahrnuje výzkumné šetření a pátá kapitola obsahuje diskusi včetně poznámek a doporučení pro praxi.

Diplomová práce je zpracována monografickou procedurou s použitím technik obsahové analýzy, analýzy odborné literatury, legislativy a souvisejících internetových zdrojů. V praktické části předkládané práce je použita metoda kvantitativního výzkumu s využitím dotazníku vlastní konstrukce. Soubor respondentů tvoří pracovníci v oblasti sociálně-právní ochrany dětí neboli referenti sociálních věcí, vedoucí pracovníci, příp. psychologové a speciální pedagogové, zařazení do obecních úřadů obcí s rozšířenou působností v Jihomoravském kraji se zaměřením na agendu sociálně-právní ochrany dětí. Analýzy, výsledky a výstupy výzkumného šetření jsou zpracovány a vyhodnoceny s využitím grafického znázornění i slovního popisu.

Hlavním cílem diplomové práce je analyzovat a vyhodnotit plánování a realizaci opatření sociálně-právní ochrany dětí se zaměřením na preventivní a poradenskou činnost v praxi pracovníků sociálně-právní ochrany dětí na úrovni obcí s rozšířenou působností v Jihomoravském kraji. K hlavnímu cíli se vztahuje i několik dílčích cílů a výzkumných tezí. Doufáme, že analýza a vyhodnocení empirického šetření může následně přispět ke zkvalitnění teoretického vědomí a praktických dovedností pracovníků při uplatňování uvedených opatření ve své činnosti.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY

1.1 Legislativní vymezení sociálně-právní ochrany dětí

Sociálně-právní ochrana dětí je vymezena především v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o SPOD“). Zákon o SPOD vymezuje sociálně-právní ochranu dětí (dále jen „SPOD“) zejména jako:

- a) ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,
- b) ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,
- c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny,
- d) zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině (§ 1, odst. 1).

Dítě v zákoně o SPOD je definováno jako nezletilá osoba. Pro případ týkajících se nezletilých dětí, které nabyly plné svéprávnosti se sociálně-právní ochrana poskytuje v rozsahu vymezeném v zákoně o SPOD (§ 2, odst. 1).

Sociálně-právní ochrana se poskytuje všem dětem, zejména těm, které jsou zvláště zranitelné či je ohrožen jejich zájem a blaho (§ 2, odst. 2).

Sociálně-právní ochranu zajišťují orgány SPOD, jimiž jsou krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady a újezdní úřady; ustanovení tohoto zákona o obecních úřadech se vztahují i na újezdní úřady, ministerstvo, Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí, Úřad práce České republiky - krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu (§ 4, odst. 1).

Sociálně-právní ochranu dále zajišťují obce v samostatné působnosti, kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí, další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny (§ 4, odst. 2).

Předním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči. Přitom se přihlíží i k širšímu sociálnímu prostředí dítěte (§ 5).

ZSPOD vymezuje okruh dětí, které zejména potřebují ochranu: Sociálně-právní ochrana se zaměřuje zvláště na děti:

- jejichž rodiče zemřeli, neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti, nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti;

- které byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy;
- které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, živí se prostitucí, spáchaly trestný čin, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití;
- které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte;
- na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, jejich lidskou důstojnost nebo jmění nebo je podezření ze spáchání takového činu;
- které jsou na základě žádosti rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umísťovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců;
- které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami;
- které jsou žadateli o udělení mezinárodní ochrany, azylanty nebo osobami požívajícími doplňkové ochrany, a které se na území České republiky nacházejí bez doprovodu rodičů nebo jiných osob odpovědných za jejich výchovu;
- pokud tyto skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou anebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí (§ 6).

Macela et al. (2015) uvádí, že zákon o SPOD není výhradním právním předpisem upravující ochranu zájmů dítěte, opatření směřující k ochraně zájmů a zajišťování práv dítěte se odráží do dalších právních předpisů, které se věnují specifické oblasti. Např. ve školském zákoně je upraveno právo dítěte na vzdělání, zákon o zdravotních službách upravuje poskytování zdravotních služeb ve vztahu k nezletilému pacientovi, ale také ústavní péči v dětských domovech pro děti do 3 let věku apod. (In

Výkon SPOD nelze zodpovědně vykonávat bez znalostí souvisejících předpisů a těmi jsou zejména:

- zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky;
- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění;

- zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, v platném znění;
- zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, v platném znění (dále jen „zákon o soudnictví ve věcech mládeže“);
- zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, v platném znění;
- zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění;
- zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (dále jen „zákon o zdravotních službách“);
- zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále jen „školský zákon“);
- zákon č. 73/2011 Sb., o úřadu práce, v platném znění.

Rovněž Listina základních lidských práv a svobod v čl. 32 vymezuje, že „*zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.*“

Sociálně-právní ochrana dětí je komplexní činnost, jejíž prioritou je nejlepší zájem, prospěch a blaho dítěte, tato ochrana je určena všem dětem bez rozdílu (Barvíková, Svobodná, Šťastná, 2010). SPOD představuje zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení.

Dle Macely et al. (2015) mají sociálně-právní ochranu pro své dítě prvořadě vykonávat rodiče, přičemž toto je jejich právem a povinností. V případě, že výchova není zajišťována řádně rodičem či jinou pečující osobou, pak přechází povinnost výkonu sociálně-právní ochrany dětí na obce v přenesené působnosti. Zajištění jejího výkonu na úrovni obcí umožňuje individuální přístup k rodinám, kdy je důležitá i znalost širšího prostředí (rodina, komunita, nabídka sociálních služeb).

1.2 Působnost institucí v oblasti sociálně-právní ochrany dětí

Sociálně-právní ochranu dětí zajišťuje Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen „MPSV“), do jehož kompetence patří především sociální politika, tzn. rodinná politika, sociální služby, sociální dávky apod. (Novotná, 2010). MPSV ve vztahu k oblasti sociálně-právní ochrany dětí uskutečňuje jako centrální orgán státní správy legislativní, metodickou

a kontrolní činnost. V rámci své činnosti MPSV vytváří kromě právních předpisů, také metodické materiály pro ostatní orgány sociálně-právní ochrany dětí (Ministerstvo práce a sociálních věcí, [b.r.]).

Dalším orgánem je Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, do jehož kompetence spadá řešení otázek ochrany dětí ve vztahu k cizině, např. pomoc při vymáhání výživného ze zahraničí, tzv. mezinárodní únosy dětí, mezinárodní osvojení. Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí spolupracuje s orgány či jinými subjekty dotčených států, které zajišťují obdobnou činnost (Novotná, 2010).

Novotná (2010, s. 34) uvádí, že *orgánem sociálně-právní ochrany dětí jsou i krajské úřady, které vedle kontrolní a metodické činnosti zabezpečují téměř celý proces zprostředkování náhradní rodinné péče, rozhodování o udělení pověření k výkonu sociálně-právní ochrany fyzickým a právníckým osobám či rozhodování o státním příspěvku pro zřizovatele zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Krajské úřady jsou také odvolacím orgánem. Krajské úřady dále kontrolují a prošetřují postup sociálních pracovníků obce a obce s rozšířenou působností, pokud klient není s jejich postupy spokojen.*

K orgánům sociálně-právní ochrany, které rozhodují o dávkách pěstounské péče a státním příspěvku na výkon pěstounské péče se řadí Úřad práce České republiky, jeho krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu. (Novotná, 2010)

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole sociálně-právní ochranu zajišťují v první řadě obecní úřady obcí s rozšířenou působností a obecní úřady prvního stupně, jejichž role je v rámci SPOD nejvýznamnější. Vyhledávání dětí vyžadujících zvláštní ochranu je prvořadým úkolem těchto orgánů, neboť oba tyto orgány mají možnost bezprostředně sledovat ochranu práv dítěte a činit potřebná opatření v souvislosti se znalostí problému a místních podmínek.

Činnost OSPOD je zahrnuta přímo v zákoně o SPOD, ze kterého vyplývají povinnosti a pravomoci. Zákon o SPOD upravuje preventivní a poradenskou činnost pro obecní úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, krajské úřady a obce a kraje v samostatné působnosti zvlášť. Pro účely diplomové práce bude popisována činnost SPOD na úrovni obecních úřadů obcí s rozšířenou působností (dále jen „obecní úřad ORP“).

Vyhláškou č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen „Prováděcí vyhláška“) dochází k zavádění standardů kvality sociálně-

právní ochrany. Záměrem standardizace je sjednocení postupů při práci s ohroženými dětmi a jejich rodinami a vytvoření podmínek pro systematickou práci orgánů SPOD.

Základní činností SPOD je především preventivní a poradenská činnost, jejíž cílem je, aby byly vytvořeny takové podmínky, které eliminují nutnost poskytnout sociálně-právní ochranu v intenzivnější formě, např. výchovná opatření. Mezi preventivní a poradenská oprávnění lze zařadit i doporučení odborné poradenské pomoci, kdy v návaznosti na výkon SPOD dle zavedených standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí, SPOD spolupracuje s dalšími subjekty, které mohou napomoci zlepšení či stabilizování situace v rodině, podpora rodiny, vedení rodiny k sociálnímu začlenění apod.

Orgán sociálně-právní ochrany dětí je povinen dle zákona o SPOD vyhledávat děti, které se nachází v ohrožení, a to zejména přímou terénní sociální prací, jejímž předpokladem je spolupráce nejen s rodinou, ale i širším prostředím rodiny, tj. lékaři, učiteli, policií apod.

Na základě § 11 zákona o SPOD obecní úřad ORP vykonává rozsáhlou poradenskou činnost, spočívající v pomoci při výchovných nebo jiných problémech souvisejících s péčí o dítě. Zprostředkovává nebo poskytuje poradenství při výchově a vzdělávání při péči o dítě i dítě zdravotně postižené. Pořádá přednášky se zaměřením na řešení výchovných, sociálních a jiných problémů souvisejících s péčí o dítě. Poskytuje odborné poradenství zájemcům o osvojení nebo o svěřeni dítěte do pěstounské péče.

1.3 Pojetí dítěte

Každá vědecká disciplína má vlastní pohled na pojetí dítěte, různý přístup k vymezení pojmu dítěte lze nalézt v psychologii, pedagogice či medicíně. Rovněž i v legislativní oblasti je nejednotná definice dítěte, neboť v každém odvětví se používá různá terminologie i věková hranice dítěte je různě členěna.

Pro definici pojmu dítě využijeme znění článku 1 Úmluvy o právech dítěte (dále jen „Úmluva“), a to že *dítětem se rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve*, neboť dle našeho mínění je to v laické i odborné veřejnosti nejvíce využívaná definice. V souladu s touto Úmluvou je i ostatní česká legislativa, která na vymezení pojmu dítěte odkazuje.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění (dále jen „OZ“) používá pojem dítě, ale nikde ho nedefinuje, ačkoli mu na mnoha místech přiznává práva. Dítě je vymezeno z pohledu zletilosti a právní osobnosti, kdy právní osobnost má člověk od narození a plně

svéprávnosti dosahuje zletilostí, tedy dosažením osmnáctého roku věku. Svěprávnost označuje způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (§ 15). Plnou svéprávnost nabývá člověk právě zletilostí dle § 30 odst. 1 OZ. Svěprávnost je nabývána postupně, váže se na rozumovou a volní vyspělost jedince jeho věku, tedy jiná bude u novorozeného dítěte a jiná u dítěte školního věku.

Školský zákon operuje s pojmy dítě, žák a student. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže rozlišuje dvě skupiny, a to „dítě mladší 15 let“ a „mladistvé“. Dítětem mladším 15 let se rozumí ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedosáhl patnáctý rok věku. Za mladistvého označuje, kdo v době spáchání provinění dovršil 15 let, ale nepřekročil 18 let věku.

V souvislosti s touto charakteristikou klientů se v literatuře setkáváme s pojmem riziková mládež. Jedná se především o mládež, která je typická agresivními a disociálními projevy v chování, jež je v kontaktu se sociálně patologickými jevy (zneužívání návykových látek, projevy extremismu, šikanování, majetková kriminalita apod.). Méně se již v této definici zdůrazňují rizika spojená se špatnými stravovacími návyky, předčasným zahájením pohlavního života, nadužívání sociálních sítí nebo nebezpečí, že na dítě bude spáchán trestný čin. (Sobotková a kol., 2014)

Právní normy stanovují dítěti určitá práva a povinnosti jak v rámci rodiny, tak celé společnosti, a tak vytváří pro dítě jakousi základní jistotu.

Psychologie obecně na dítě pohlíží v určitém vývojovém procesu, který končí vstupem do dospělosti. Hartl (2000) vymezuje dítě jako lidského jedince v období od narození do 15 let věku.

Vývojová psychologie v souvislosti se sociální prací zahrnuje vývoj člověka od prenatálního vývoje, přes období novorozence, kojeneckého, batolecího předškolního a školního věku, období pubescence až po adolescenci (Ptáček a Kuželová, 2013).

Erikson popisuje osm životních období. Ke každé etapě se váže základní psychosociální úkol, který by člověk měl být schopen vyřešit, pokud je úspěšný, pak může vývoj bez zásadnějších problémů pokračovat. Pokud ne, může vývoj stagnovat nebo se v pozdějším věku mohou projevit obtíže. Prvním vývojovým tématem je bázální důvěra v okolní svět v období od narození do 1 roku života. Tato základní důvěra, kterou dítě získává v náručí matky, eliminuje úzkost a dává pocit, že je svět vcelku bezpečný a předvídatelný. Potvrzení autonomie je tématem batolecího období (1 až 3 roky), je to fáze rozvoje uvědomění si sama sebe, sebeprosazování, schopností, ale i hranic. Tato fáze je zaměřena na dosažení základní důvěry

v sebe. Následuje stádium iniciativy, která odpovídá předškolnímu věku. Je to fáze samostatné aktivity, zároveň se pod výchovným vedením rozvíjejí základy svědomí, rozšiřují se kontakty s dalšími lidmi. Školní věk (do 12 let) je charakterizován jako fáze snaživosti. Dítě usiluje o dobrý výkon, přijetí ve skupině. Vztah k sobě se odvíjí od výkonu, ale také skrze přijetí druhými lidmi. Dospívání (asi do 20 let) je označováno jako stádium identity, tzn. že se rozvíjí a mění pojetí sebe sama. Dospívající bojuje o vlastní roli mezi ostatními. Raná dospělost je definována jako stádium, kdy by měl být člověk schopen dosáhnout intimity v partnerském vztahu. Období dospělosti je obdobím tvorby a předávání dosavadních zkušeností. Ve fázi stáří jde především o přijetí vlastního života (In Vágnerová, 2012).

Práva a povinnosti

Dítě má stejná práva jako každý jiný. Ne vždy tomu tak ale bylo, významná změna ve vývoji mezinárodní spolupráce a ochrany práv dítěte nastala dnem 20. listopadu 1989, kdy byla Valným shromážděním Organizace spojených národů přijata Úmluva. Tento dokument stanovuje občanská, politická, ekonomická, sociální a kulturní práva dětí a zavazuje účastnické státy k právnímu zakotvení těchto základních práv dětí do vlastního zákonodárství a hlavně je zavazuje k jejich naplňování. Tím zavazuje i Českou republiku, která je signatářem této Úmluvy. Zákon č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte, vstoupil v platnost 6. února 1991 a postavení Úmluvy je dáno článkem 10 Ústavy, který stanoví, že ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána, jsou bezprostředně závazné a mají přednost před zákonem.

Úmluva obsahuje dle Davida (1999) čtyři základní principy, a to zákaz diskriminace, nejlepší zájem dítěte, právo na život, přežití a rozvoj dítěte a názor dítěte. Princip zákazu diskriminace zajišťuje rovné zacházení smluvních států se všemi dětmi bez rozdílu. Princip nejlepšího zájmu dítěte stanovuje povinnost států zajistit, že při každé činnosti týkající se dítěte, bude jednáno s ohledem na jeho nejlepší zájmy. Právo na život zahrnuje i právo na přežití a rozvoj nejen fyzický, ale i citový, psychický, sociální a kulturní. Dítě by mělo mít možnost v záležitostech, které se ho týkají, vyjádřit svobodně své mínění a s ohledem na věk, rozumovou a volní vyspělost, pak musí být slyšeno a jeho názoru věnována pozornost.

V Listině základních práv a svobod je zakotveno právo dítěte na rodičovskou péči a výchovu, právo na vzdělání, ale zároveň i povinnost školní docházky.

Dle OZ má dítě, např. právo při soudním rozhodování o svěřeni do péče na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi (§ 907, odst. 3).

Zákon o SPOD definuje práva dítěte v § 1, kdy dítě má právo zejména na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění, působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny, zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.

Pro bližší porozumění problematice práv a povinností dětí lze nahlížet také na legislativní vymezení podle odvětví a podle specifických potřeb dítěte. Např. v oblasti školství v souvislosti se školní docházkou, v oblasti zdravotnictví v průběhu poskytování zdravotnických služeb, očkování, pravidelné lékařské prohlídky apod.

1.4 Determinanty ohrožení dítěte

V předchozích podkapitolách byla nastíněna oblast sociálně-právní ochrany dětí z pohledu legislativy, působnosti institucí v této oblasti a nastíněno bylo i pojetí dítěte z různých pohledů dotčených profesí (školství, zdravotnictví atd.). Na základě výše uvedeného považujeme za velmi důležité blíže charakterizovat determinanty či faktory, které mohou ohrozit příznivý vývoj dítěte v jednotlivých vývojových etapách.

Existuje několik klasifikací příčin ohrožení dítěte např. endogenní nebo exogenní, faktory působící v období prenatalním, perinatálním a postnatálním, vlivy dědičnosti nebo genetické zátěže atd. Dle Švarcové (2003) jsou endogenní (vnitřní) příčiny zakódovány již v systémech pohlavních buněk, jejichž spojením vzniká nový jedinec, a jsou to příčiny genetické. Exogenní (vnější) příčiny mohou, ale nemusí být bezprostřední příčinou poškození mozku plodu nebo dítěte, mohou také hrát roli činitele, který „spouští“ projevy zakódované patologie dědičnosti nebo modifikuje její průběh. Podle období působení se příčiny dělí na prenatalní, které působí od početí do narození, perinatální, jež působí těsně před, během a těsně po porodu, a postnatální, které působí po narození

S ohledem na téma předkládané práce se budeme zabývat ohrožením dítěte pouze z pohledu zákona o SPOD. Za ohrožené dítě z hlediska SPOD je považováno dítě definované dle § 2, 6 a 31 zákona o SPOD.

Jak již bylo uvedeno, pečovat o dítě, jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, je především povinností rodičů. Rodiče mohou při výchově svých dětí užívat přiměřených výchovných prostředků. V případech, kdy si rodiče neplní povinnosti vyplývající jim z jejich

rodičovské odpovědnosti, nebo mohou ohrožovat či ohrožují dítě na jeho řádném vývoji v různých formách, pak povinnost zajistit ochranu práv dítěte přechází na orgány SPOD.

Pro zdravý vývoj dítěte je důležité rodinné prostředí, ve kterém vyrůstá, kde by měly být uspokojovány všechny jeho potřeby. Matoušek a Pazlarová (2016) tedy definují ohrožené dítě jako dítě u něhož nejsou saturovány základní potřeby. V podmínkách České republiky se může jednat o dítě vyrůstající v nevhodných životních podmínkách, dítě zanedbávané, týrané a zneužívané.

Psychologie – V psychologickém pojetí se jedná o multifaktoriální nebo pestré pojetí externími nebo vnitřními vlivy... Syndrom CAN, mentální anorexie, bulimie

Jde-li o podoby ohrožení dítěte jednou z prvních jmenovaných kategorií je násilí na dětech. S ohledem na definici násilí *„taková výchova, která dostatečně nenaplnuje základní potřeby dětí, domácí násilí zahrnující děti, rituální a organizované násilí, šikanování mezi dětmi, ale také šikanování dětí ve vertikální ose, nebo komerční sexuální zneužívání dětí“* (Vaničková, 2001, s. 44).

2 ČINNOST PRACOVNÍKŮ SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ V PRAXI

Činnost pracovníků SPOD je vymezena legislativními předpisy a souvisejícími předpisy platnými v České republice, např. zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, nařízení vlády č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách a správě, interními předpisy zaměstnavatelů atd.

Pracovníci SPOD jsou podle katalogu prací zařazeni jako referenti sociálních věcí (2.10.13). Považujeme za důležité zmínit, že mezi veřejností laickou i odbornou nejsou vnímáni pracovníci SPOD jako referenti, ale jako sociální pracovníci blíže viz podkapitola 2.1. V běžné i odborné veřejnosti přetrvává používání označení pracovníků SPOD, nikoliv jako referentů nebo úředníků, ale jako sociálních pracovníků i z tohoto důvodu je v předkládané práci včetně výzkumného šetření a dotazníku používán termín sociální pracovník, případně pracovník SPOD.

Orgán SPOD při své práci využívá metody sociální práce. Zákon o SPOD stanovuje, že opatření v rámci výkonu SPOD musí být zvolena vždy tak, aby na sebe navazovala a vzájemně se ovlivňovala. To znamená, že pracovník SPOD musí prvně volit a realizovat ta opatření, která zabezpečí řádnou výchovu dítěte v jeho rodinném prostředí a pokud to není možné, tak v náhradním prostředí.

OSPOD se rozděluje do tří základních agend:

- terénní sociální práce;
- náhradní rodinná péče;
- kuratela pro děti a mládež.

V rámci terénní sociální práce jsou řešeny zejména problémy spojené s rodinným soužitím včetně rozpadů rodiny a jejich důsledků. Rovněž řeší problematiku související s nedostatečnou péčí o dítě, podávání návrhů soudu na omezení, zbavení nebo pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti, podávání podnětů na zahájení trestního stíhání rodičů či jiných osob odpovědných za výchovu dítěte, je-li podezření ze spáchání trestného činu proti dítěti, podávání návrhů soudu na uložení výchovného opatření, sledování výkonu ústavní a ochranné výchovy. Dalším okruhem v rámci terénní sociální práce je problematika dětí zneužívaných, zanedbávaných a týraných a realizace neodkladných úkonů v případě, ocitne-li se dítě bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy.

Náplní agendy náhradní rodinné péče je problematika dětí umístěných či umisťovaných do náhradního rodinného či ústavního prostředí včetně evidence zájemců, potažmo zprostředkování náhradní rodinné péče.

Poslední agendou je kuratela pro děti a mládež, jejíž zaměření je na pomoc při řešení situací v souvislosti s rizikovým chováním dětí a dospívajících. Každá z výše uvedených agend má svou specifickou náplň práce.

2.1 Definice pracovníka SPOD

Jak již bylo zmíněno výše pracovník SPOD je vlastně referent sociálních věcí, přestože je velmi často vnímán a označován jako sociální pracovník. Je nezbytné uvést, že dle legislativních předpisů existuje rozdíl v podstatě sociálního pracovníka a referenta (zákon o sociálních službách, zákon o úřednících územně samosprávných celků). To je sice pojmový rozdíl, který je daný legislativou, ale obsahově se jedná zejména o výkon sociální práce a činnost v samostatné a přenesené působnosti včetně správních řízení. Pracovník SPOD ale musí splnit kvalifikační předpoklady pro výkon své činnosti jako sociální pracovník. Pracovník SPOD se dle nařízení vlády č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách a správě se pracovník SPOD zařazuje do sekce 2.10.13 jako referent sociálních věcí.

V českém právním prostředí je sociální pracovník definován v zákoně o sociálních službách. Tento zákon sociálního pracovníka definuje jako osobu, která *vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitace, zjišťuje potřeby obyvatel obce a kraje a koordinuje poskytování sociálních služeb* (§ 109).

Dle Matouška (2003a) sociální pracovník pracuje s jednotlivci i jejich rodinami, s přírodními skupinami, s uměle vytvořenými skupinami, s místními komunitami, rovněž vystupuje jako expert při přípravě i některých zákonů a vyhlášek, případně se k takovým návrhům vyjadřuje. Matoušek (2003b, s. 213) také uvádí, že *sociální pracovníci pomáhají jednotlivcům, rodinám, skupinám i komunitám dosáhnout nebo navrátit způsobilost k sociálnímu uplatnění. Kromě toho pomáhají vytvářet pro jejich uplatnění příznivé společenské podmínky.*

Musil (2004) uvádí, že společným rysem sociálních pracovníků je, že jejich pozornost je zaměřena na celkovou situaci klienta, že se snaží přímo i nepřímo přispět k tomu, aby klient zvládl překážky zprostředkováním služeb, které klient potřebuje, ale které sociální pracovníci sami nenabízejí.

Jak uvádí Králová a Rážová (2012) zákon o sociálních službách vymezuje předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka obecně, tyto lze pak vztáhnout i na další sociální pracovníky, kteří vykonávají tuto činnost podle zvláštních právních předpisů (o pomoci v hmotné nouzi, v SPOD, ve školách a školských zařízeních, ve věznicích apod.)

Pracovníci SPOD jsou veřejností často vnímáni negativně, tento negativní dojem je podporován médii, kdy sociální pracovníci SPOD jsou vykreslováni nejčastěji v souvislosti s odebráním dětí z rodiny, příp. naopak nečinností sociálního pracovníka SPOD, při podezření na ohrožení práv a zájmů dítěte. Veřejnost laická a často ani odborná nezná ani základní vymezení činnosti orgánů SPOD ani jejich kompetencí (Matoušek, 2016).

Matoušek (2016) uvádí, „že populární ztělesněním této představy je sociální pracovnice Zubatá z filmu Kolja.“

Vzhledem k tomu, že pojetí sociálního pracovníka je velmi rozmanité především ve vnímání veřejnosti a dotčených institucí je vhodné alespoň nastínit základní pravidla etického chování sociálního pracovníka, kdy tato pravidla jsou upravena Kodexem sociálního pracovníka (Příloha č. 1).

Sociální pracovník SPOD je dle Kuchařové (2010) pracovníkem, který má pověření k výkonu SPOD, náplní jeho práce je řada aktivit, které mají vést k zajištění blaha a ochrany dítěte.

Pracovník SPOD respektuje lidský život, lidskou důstojnost, lidská práva a základní svobody. Svůj zájem, pomoc a podporu poskytuje všem klientům SPOD stejně bez ohledu na jejich původ, národnost, etnickou příslušnost, rasu, víru, barvu pleti, mateřský jazyk, věk, zdravotní stav, pohlaví, sexuální orientaci, politické přesvědčení, ekonomickou situaci, sociální postavení a bez ohledu na to, jak se podílí na životě celé společnosti. Poskytuje klientům pomoc a podporu vycházející z jejich individuálně určených potřeb, působí na ně aktivně a podporuje jejich samostatnost. Motivuje klienty k takovým činnostem, které posilují jejich sociální začleňování. Služby klientům poskytují v jejich zájmu a v náležité kvalitě.

2.2 Činnost pracovníka SPOD

Činnost pracovníka SPOD je definována zejména zákonem o SPOD a dalšími souvisejícími legislativními předpisy (viz předchozí podkapitola).

Z široké škály činností pracovníků SPOD převažují hlavně ty činnosti, které jsou zaměřené spíše na kontrolu, jak to vyplývá např. z § 10, kdy tento pracovník zařazený do obecního úřadu ORP je povinen sledovat nepříznivé vlivy působící na děti a zjišťovat příčiny jejich vzniku a činit opatření k omezení působení nepříznivých vlivů na děti.

Činnost pracovníků SPOD je zaměřena na děti, které se na území České republiky zdržují (§ 2 zákona o SPOD), zákon pak rozlišuje poskytnutí ochrany v plném rozsahu dětem, které na našem území pobývají na základě legálního principu, ale i těm, které povolení k pobytu na našem území nemají a ocitly se zde bez jakékoli péče nebo je ohroženo či narušeno jejich právo na život či příznivý vývoj. A dále na děti, jejichž výčet je uveden v § 6 zákona o SPOD, pozornost ve větší míře je tak věnována dětem jejichž rodiče neplní povinnosti, které jim plynou z rodičovské odpovědnosti, příp. dětem, které jsou v péči jiných osob a tyto osoby jsou zároveň odpovědné za jejich výchovu a neplní povinnosti vyplývající jim ze svěřením dítěte do jejich péče. Zde jsou také zahrnuti děti, na kterých byl spáchán trestný čin anebo děti, které s ohledem na své chování či jednání vyžadují zvýšenou ochranu a pomoc.

Identifikace „ohroženého dítěte“ je zásadní pro intervenci a zlepšení podmínek dítěte. Důležitou roli při hodnocení tak má zejména pracovník SPOD, jehož úkolem je posoudit, zda se jedná o ohrožené dítě dle § 6 zákona o SPOD. Pracovník SPOD musí vyhodnotit, zda skutečnosti trvají po takovou dobu a dosahují takové intenzity, že mohou nepříznivě ovlivnit vývoj dítěte. K tomu by pracovníkovi měly napomoci nástroje SPOD, jež jsou rozepsány v následující podkapitole.

Pro konkrétní představu o činnosti pracovníků SPOD uvedeme výčet alespoň některých činností dle agendy SPOD. Večerka a Štěchová (2015) rozlišují terénního sociálního pracovníka SPOD do tří oblastí dle zájmu SPOD. První oblast terénní sociální práce je zaměřena na péči o děti, které jsou ohroženy dysfunkcí rodiny v souvislosti se zneužíváním návykových látek rodičů, sociálně ekonomickými problémy, násilím v rodině atd. Druhá oblast zájmu terénních sociálních pracovníků zahrnuje péči o děti, které mohou být ohroženy v důsledku rozchodu rodičů. Třetí oblastí je dohledová činnost terénních sociálních pracovníků v souvislosti s nařízením dohledu nad rodinou či výkonem ústavní výchovy.

Dle Matouška (2003b) je kurátor odborným pracovníkem pracujícím s dětmi nebo mladistvými, u kterých se projevují výchovné obtíže, s mladistvými pachateli trestné činnosti a jejich rodinami, jimž poskytuje poradenskou a socioterapeutickou pomoc.

Kompetence pracovníka pro výkon SPOD

Při formulaci kompetencí sociálního pracovníka Matoušek (2003) vychází z vymezení podaného americkou Radou pro vzdělávání v sociální práci. Ke kompetencím sociálního pracovníka tak řadí např. dovednost kritického myšlení při práci, vést svoji sociální práci v souladu s etickými principy sociální práce, uplatňovat získané znalosti při práci s cílovými skupinami i při práci se specifickými problémy, rozumět interakci mezi jednotlivcem a sociálními systémy, analyzovat dopady sociální politiky na klienty, sociální pracovníky i sociální služby, umění komunikovat s různými typy klientů, kolegů, ale i s veřejností apod.

2.3 Nástroje a opatření

Pracovníci SPOD při své práci využívají různé metody sociální práce. V této části se budeme zabývat opatřeními pro pomoc dítěti a rodině. Některé z těchto opatření, byla zavedena novelou zákona o SPOD, která zvyšuje nároky na sociálního pracovníka a má vést k systematické práci s rodinou. Zaměření systému směrem k prevenci. V novele je mimo jiné nově upraveno vyhodnocování, individuální plán ochrany dítěte a případové konference.

Mezi nástroje a opatření patří tyto:

- vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny;
- individuální plán ochrany dítěte;
- případová konference;
- rodinná konference;
- výchovná opatření;
- ústavní výchova.

Proces vyhodnocování ve fázi podnětu, který se dostává na pracoviště OSPOD. Podnět může přijít z různých stran – ze školy, od policie, od dalších institucí, nebo přímo z rodiny. Sociální pracovník musí provést prvotní zhodnocení podnětu, na základě, kterého se rozhodne, zda provede podrobnější vyhodnocení případu.

Vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny

Matoušek a Pazlarová (2010) uvádí, že při rozhodování o dítěti je nezbytné plánování postupu, který bude respektovat práva a potřeby dítěte, včetně potřeby vlastních rodičů.

Jednou ze základních metod sociální práce pro účinnou práci s dítětem a rodinou považujeme vyhodnocování potřeb dítěte a situace rodiny. Metoda vyhodnocování potřeb pomáhá utřídit informace získané z realizovaných šetření v místě, kde dítě žije, rozhovorů vedených s dítětem, rodiči/pečující osobou, sděleními školy nebo jiných organizací spolupracujícími s rodinou do uceleného pohledu na dítě a situaci kolem něj.

Proces „Vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny“ byl zaveden vyhláškou č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny vychází z individuálního přístupu k dítěti a je rozděleno do několika oblastí. První oblast je zaměřena na situaci dítěte zahrnuje vyhodnocení vývojových potřeb dítěte, míry ohrožení jejich práv a zájmů, definování sociálních a zdravotních rizik, posouzení dosavadního průběhu vzdělávání. Druhá část se zaměřuje na rodičovské kompetence a rodičovskou kapacitu, která zahrnuje analýzu situace rodiny a rodinného prostředí, zhodnocení vztahu rodiče a dítěte, zhodnocení možných rizik ve výchově dítěte, posouzení materiálních a finančních podmínek rodiny. Poslední část vyhodnocování analyzuje širší prostředí rodiny – možnosti širší rodiny a jejich využitelnost, dostupnost komunitních zdrojů.

Vyhodnocování situace dítěte by mělo objasnit potřeby dítěte a zda dochází k jejich naplňování, zhodnotit silné stránky rodiče/pečující osoby a v případě, kde rodičovská kapacita nedostačuje nalézt vhodnou podporu k posílení rodičovských kompetencí pomocí širší rodiny, sociálních služeb apod. a rovněž by mělo vést k vytvoření individuálního plánu ochrany dítěte, který stanoví kroky pro řešení situace ohroženého dítěte, kterému se budeme věnovat v další podkapitole. (MPSV, 2014)

Z výše uvedeného vyplývá, že vyhodnocování potřeb dítěte a situace rodiny lze považovat za jednu ze základních metod sociální práce pro účinnou práci s dítětem a rodinou. Metoda vyhodnocování potřeb pomáhá utřídit informace získané z realizovaných šetření v místě, kde dítě žije, rozhovorů vedených s dítětem, rodiči/pečující osobou, sděleními školy nebo jiných organizací spolupracujícími s rodinou do uceleného pohledu na dítě a situaci kolem něj. (MPSV, 2014)

V návaznosti na vyhodnocení pracovník SPOD zpracovává individuální plán ochrany dítěte.

Individuální plán ochrany dítěte

Povinnost pro pracovníka SPOD zpracování individuálního plánu ochrany dítěte (dále jen „IPOD“) vyplývá přímo ze zákona o SPOD. IPOD se dle § 10 odst. 5

- a) *zpracovává s důrazem na přijetí opatření, které umožní setrvání dítěte v péči rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte,*
- b) *vypracovává se od počátku doby poskytování sociálně-právní ochrany, nejpozději do 1 měsíce od zařazení dítěte do evidence obecního úřadu obce s rozšířenou působností,*
- c) *pravidelně aktualizuje, zejména v situacích, kdy je uloženo výchovné opatření, nařízena ústavní výchova, ochranná výchova nebo kdy je dítě svěřeno do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, do pěstounské péče nebo jiné náhradní výchovy.*

IPOD pracovník SPOD může vypracovat výhradně sám to pouze v případě nespolupracujícího klienta, vždy je vhodné, aby se klient na vypracování podílel. To může vést k motivaci ke splnění takto nastavených cílů. Pracovníci SPOD mohou pracovat i s jiným institucemi, které spolupracují s rodinou a mohou se také podílet na vypracování IPOD.

Případové konference

Bechyňová (2011) uvádí, že realizace případové konference je jedním ze základních znaků sanace rodiny, neboť se jedná o společné setkání pomáhajících pracovníků, kteří hledají a navrhuji nejlepší řešení konkrétní situace rodiny.

„Případová konference je plánované a koordinované multidisciplinární setkání odborníků, kteří s rodinou a ohroženým dítětem pracují ve své každodenní praxi. Tito odborníci jsou vědomě nebo automaticky průvodci rodiny a dítěte v obtížné situaci. Případové konference realizuje multidisciplinární tým, znamenající pro rodinu podpůrnou síť. Členy tohoto týmu jsou nejčastěji: pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí, pracovníka sociálních služeb, třídního učitele a/nebo výchovného poradce, pracovníka speciálně pedagogického centra, lékaře nebo zdravotní sestru, ředitele a/nebo pracovníka zařízení pro výkon ÚV apod. Případové konference, nebo její části, se mohou zúčastnit rodiče a dítě, jichž se případová konference týká. Rodina i dítě mají právo si k této účasti přizvat jednu osobu jako sociální oporu“ (Bechyňová, 2011, s. 91).

Případovou konferenci svolává a koordinuje pracovník SPOD vždy v případě dostalo-li se dítě nebo jeho rodina do situace, která by mohla vést k umístění dítěte mimo rodinu tato

Rodinná konference

Rodinné konference jsou v České republice inovativním přístupem sociální práce o ohroženou rodinou. Cílem rodinné konference je aktivizovat podpůrnou síť okolo dítěte. Všichni, kteří jsou propojeni se životem dítěte (rodiče, prarodiče, širší rodina, přátelé) vytvářejí plán řešení situace ohroženého dítěte. Průvodcem celého procesu je nezávislý koordinátor (Rodinné konference – Právo na dětství, [b.r.]).

Ve srovnání s případovou konferencí je při řešení situace ohroženého dítěte do role výlučného odborníka povýšena rodina sama, zatímco odborníci jsou upozaděni. Rodina zde vystupuje jako expert na svůj život.

Výchovná opatření

V případě, že poradenská či preventivní činnost nevedla k nápravě situace ohroženého dítěte, orgán SPOD, ale i soud, má pravomoc uložit vhodné výchovné opatření. Tyto subjekty mohou v rámci své pravomoci uložit napomenutí, stanovit dohled nad výchovou dítěte, uložit omezení bránící působení škodlivých vlivů na výchovu dítěte, uložit povinnost využít odbornou poradenskou pomoc nebo povinnost účastnit se prvního setkání se zapsaným mediátorem. Výchovná opatření jsou jedním z nástrojů SPOD.

Dle zákona o SPOD má orgán SPOD prvotní odpovědnost za ukládání výchovných opatření, tomu odpovídá znění v § 13 odst. 1 zákona o SPOD „*nerozhodnul-li o výchovných opatřeních obecní úřad obce s rozšířenou působností, může o těchto výchovných opatřeních za stejných podmínek rozhodnout soud.*“

Smyslem uložení výchovného opatření je přiměřeně a bezodkladně napravit stav, který ohrožuje dítě zejména v jeho příznivém vývoji tak, aby se předešlo zásahu do rodičovské odpovědnosti nebo umístění dítěte do náhradní rodinné péče. Orgán SPOD nebo soud musí volit takové výchovné opatření, které je v nejlepším zájmu dítěte, a to tak aby bylo přiměřené výchovným problémům a výchovnému prostředí.

V § 13 a § 13a zákona o SPOD je uveden taxativní výčet jednotlivých druhů výchovných opatření. V § 13 jsou zahrnuta následující výchovná opatření, která spočívají v napomenutí, dohledu, omezení a uložení povinnosti využít odbornou poradenskou pomoc nebo povinnost účastnit se prvního setkání se zapsaným mediátorem. Výchovná opatření orgán SPOD nemusí ukládat v uvedeném pořadí, vždy vybírá takové opatření, které je v nejlepším zájmu dítěte. V případě, že uložené výchovné opatření dle § 13 nevedlo k nápravě je možné uložit výchovné opatření dle § 13a, které však může uložit pouze soud, toto opatření spočívá v dočasném odejmutí dítěte z péče rodičů nebo jiné osoby odpovědné za výchovu a nařízení

pobytu dítěte v některém zařízení, tzn. ve středisku výchovné péče v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, zařízení poskytovatele zdravotnických služeb nebo v domově pro osoby se zdravotním postižením.

Macela (2015) uvádí, že **napomenutí** se považuje za nejmírnější formu výchovného opatření a jeho význam je především preventivní, kdy efekt spočívá především v samotném vedení řízení. V případě nerespektování uloženého napomenutí toto není postiženo žádnou sankcí i s ohledem na to, že výkon tohoto opatření je realizován oznámením adresátovi. Napomenutí může být uloženo dítěti, rodiči/jiné osobě odpovědné za výchovu dítěte, ale také tomu, kdo narušuje řádnou péči o dítě, např. dospělí sourozenci, prarodiče, partner rodiče apod.

Jako další nástroj prevence Macela (2015) uvádí výchovné opatření ve formě **dohledu**. Uložení dohledu má motivovat rodiče nebo osoby odpovědné za výchovu dítěte k odstranění závad, pro které byl dohled stanoven.

V rámci dohledu je rodina pravidelně sledována, dohled se realizuje i za spolupráce dalších institucí příp. ve spolupráci se sociálními službami jako je např. sociálně aktivizační služba, střediska výchovné péče apod. Důvody pro stanovení dohledu mohou být různé,

Novotná a kol. (2016) uvádí, že uložení **omezení** spočívá zejména v zákazu navštěvovat konkrétně určená místa tak, aby se zabránilo působení negativních vlivů, jež výchovu dítěte ohrožují nebo narušují. Jedná se zejména o prostředí a návštěvníky, které neposkytují pozitivní vliv na dítě

Povinnost využít odbornou poradenskou pomoc nebo uložit povinnost účastnit se prvního setkání se zapsaným mediátorem v rozsahu 3 hodin nebo terapie lze uložit ve správním řízení rodičům/jiným pečujícím osobám i dítěti. Orgán SPOD v rámci preventivního působení by měl nejprve doporučit využití odborné poradenské pomoci, až v případě, že toto není akceptováno, lze přistoupit ke správním rozhodnutí (Novotná, 2016)

Ústavní výchova

Dle Sychrové (2014, s. 14) ústavní péče zahrnuje jakýkoli typ nerodinného umístění dítěte na základě soudního rozhodnutí, popřípadě se může jednat o umístění mimo domov také na žádost rodičů.

Před nařízením ústavní výchovy je spolupráce s rodinou nezbytná, je třeba využít veškerá dostupná podpůrná opatření včetně sanace rodiny. Před umístěním dítěte mimo rodinu je stanovena zákonná povinnost uspořádat případovou konferenci.

2.4 Součinnost pracovníků SPOD s dotčenými institucemi

V rámci výkonu neboli činnosti pracovníků SPOD je nezbytná součinnost se zainteresovanými potažmo s dotčenými institucemi, kdy se nejedná pouze o součinnost vymezenou příslušnými legislativními předpisy, ale především o uplatňování vzájemné součinnosti a spolupráce při každodenní praxi. Mezi nejčastěji zainteresované subjekty patří především školy a školská zařízení, Policie ČR, městská policie, okresní státní zastupitelství, zdravotnická zařízení, včetně lékařů v soukromé praxi apod., úřady práce, zařízení ústavní a ochranné výchovy, probační a mediační služba.

Pro konkrétní představu o součinnosti uvedeme alespoň příklady, které lze nalézt v odborné literatuře především však v každodenní činnosti uvedených subjektů:

- školy a školská zařízení – řešení záškoláctví, útěky, neplnění povinné školní docházky apod.,
- z hlediska zdravotnictví, pak je nezbytná součinnost v souvislosti s povinným očkováním dětí, násilí na dětech nebo odložení dítěte do babyboxu,
- ve spolupráci s probační a mediační službou se může jednat např. o dohled nad mladistvých apod.

Sociální pracovníci jsou vázáni mlčenlivostí, která je zakotvena v zákoně o sociálních službách, ten však stanoví výjimky, kdy je možné tuto mlčenlivost prolomit, a to zejména v návaznosti na výkon SPOD.

3 ORGÁNY SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ NA OBECNÍCH ÚŘADECH OBCÍ S ROZŠÍŘENOU PŮSOBNOSTÍ V JIHMORAVSKÉM KRAJI

3.1 Základní informace o Jihomoravském kraji

Česká republika se dělí na 14 samosprávných krajů, které zahájily činnost 1. 1. 2001. Dle Českého statistického úřadu je „*Jihomoravský kraj vymezen okresy Blansko, Brno-město, Brno-venkov, Břeclav, Hodonín, Vyškov a Znojmo a je rozdělen na 21 správních obvodů obcí s rozšířenou působností. Rozlohou 718 782 ha a počtem obyvatel téměř 1 179 tisíc se Jihomoravský kraj řadí na čtvrté místo v republice. K 31. 12. 2016 v kraji žilo 1 178 812 obyvatel, což představuje 11,1 % celkového počtu obyvatel ČR. Ve složení obyvatelstva podle pohlaví měly převažující podíl ženy, na 1 000 mužů připadlo 1 040 žen.*“

Jihomoravský kraj je rozdělen do 21 správních obvodů obcí s rozšířenou působností, a to Blansko, Boskovice, Brno, Břeclav, Bučovice, Hodonín, Hustopeče, Ivančice, Kuřim, Kyjov, Mikulov, Moravský Krumlov, Pohořelice, Rosice, Slavkov u Brna, Šlapanice, Tišnov, Veselí nad Moravou, Vyškov, Znojmo, Židlochovice.

3.2 Působnost obecních úřadů obcí s rozšířenou působností v Jihomoravském kraji v návaznosti na sociálně-právní ochranu dětí

Obecní úřady ORP kromě agendy SPOD realizují také sociální práci v návaznosti na strukturu obecního úřadu. Sociální práce může být zaměřena na oblast bydlení řešena zpravidla majetkovými odbory, vyřizování osobních dokladů v působnosti správních odborů, vyřízení oprávnění k podnikání, a v neposlední řadě také spolupráce obcí s neziskovým sektorem.

Existuje celá řada autorů, kteří se pokusili vymezit obsah, pojetí a cíle sociální práce. Blíže viz kapitola 2.1, 2.2

Působnost sociálních odborů je většinou k dispozici na webových stránkách obecních úřadů ORP.

Pro ucelený obraz o dané problematice uvedeme demonstrativní výčet činností sociálního odboru Městského úřadu Znojmo, a to především ze dvou důvodů. Městský úřad Znojmo jako obecní úřad ORP je v Jihomoravském kraji svojí rozlohou a spádovostí největším obecním úřadem ORP. Druhým důvodem je to, že na tomto odboru autorka předkládané práce sama působí.

Sociální odbor Městského úřadu Znojmo realizuje svoji činnost v rámci přenesené působnosti i samostatné působnosti v široké škále činností. V přenesené působnosti poskytuje pomoc občanům v nepříznivých sociálních situacích, vykonává státní správu na úsek SPOD, projednává přestupky, na žádost soudu provádí šetření u osob, u nichž bylo zahájeno řízení k omezení svéprávnosti, vykonává funkci opatrovníka, zabezpečuje výkon funkce kurátora pro dospělé, vykonává státní správu na úseku zdravotnictví, na úseku drogové prevence a pomoci etnickým menšinám. V samostatné působnosti zajišťuje úkoly vyplývající ze zákona o sociálních službách, úkoly související se SPOD, plní úkoly v oblasti prevence kriminality a protidrogové problematiky apod.

3.3 Vymezení sociálně-právní ochrany dětí na Městském úřadu Znojmo

Pro představu činnosti SPOD přiblížíme pracoviště, na kterém působím. Činnost OSPOD je obdobná na dalších ORP, ORP se liší především počtem lidí a celkovou rozlohou správního obvodu. Správní obvod ORP Znojmo je jedinečný svojí rozlohou, spadá do celkové 111 obcí včetně města Znojma. Rozlohou se jedná o největší územní rozlohu v rámci celé ČR.

Činnost SPOD je jasně definována ZSPOD a dále rozpracována ve standardech kvality sociálně-právní ochrany dětí, liší se zejména počtem pracovníků, počtem klientů, počtem nezletilých dětí ve správním obvodu.

SPOD na Městském úřadu Znojmo spadá do kompetence oddělení sociálně-právní ochrany dětí na odboru sociálním. Sociální odbor má celkově 31 zaměstnanců, přičemž na oddělení sociálně-právní ochrany dětí je 18 pracovníků rozdělených do jednotlivých agend - terénní sociální práce 9 pracovníků, sociální kurately 4 pracovníci, a 5 pracovníků pro náhradní rodinnou péči.

Pro podrobnější informace a ucelený obraz o vykonávané agendě SPOD Městského úřadu Znojmo lze nahlédnout do Standardů sociálně-právní ochrany dětí dostupných na webových stránkách úřadu www.znojmocity.cz

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Teoretická část diplomové práce je zpracována monografickou procedurou s použitím technik obsahové analýzy, analýzy odborné literatury, legislativy a souvisejících internetových zdrojů. V praktické části diplomové práce se věnujeme výzkumnému šetření realizovanému metodou kvantitativního výzkumu s využitím dotazníku. Respondenty byly pracovníci SPOD neboli referenti sociálních věcí, vedoucí pracovníci, příp. psychologové a speciální pedagogové, zařazení do obecního úřadu ORP v Jihomoravském kraji se zaměřením na agendu sociálně-právní ochrany dětí. V podkapitolách níže nalezneme popis a stanovení cíle výzkumu a výzkumný problém včetně výzkumných tezí, na které získáme odpovědi díky vyhodnocení dat dle zvolené výzkumné metody. Zároveň si popíšeme výzkumný soubor, způsob jeho výběru a zvolenou metodu pro tento výzkum. Následně je zpracována samotnou analýzu a interpretaci dat získaných dotazníkovým šetřením. V závěru uvedeme shrnutí získaných výsledků.

4.1 Cíl, metody výzkumného šetření

Hlavním cílem předkládané diplomové práce je analyzovat a vyhodnotit plánování a realizaci opatření SPOD se zaměřením na preventivní a poradenskou činnost v praxi pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí na úrovni ORP v Jihomoravském kraji (dále jen „pracovníci, příp. respondenti OSPOD“).

K hlavnímu cíli se vztahuje i několik **dílčích cílů**, a to:

- zjistit, zda pracovníci OSPOD mají k dispozici zařízení, materiál a informace, které potřebují ke své práci
- zjistit, zda pracovníci OSPOD zvládají vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny do měsíce od přidělení případu
- zjistit, které z nástrojů a opatření SPOD využívají pracovníci OSPOD nejčastěji
- zjistit, jak pracovníci OSPOD vnímají uložení výchovného opatření ve správním řízení ve vztahu sociální pracovník-klient
- zjistit, zda podle pracovníků OSPOD mají u klientů výchovná opatření uložená soudem větší váhu než výchovná opatření uložená OSPOD
- zjistit nejčastější pracovní pozici, resp. vykonávanou agendu, pracovníků OSPOD

- zjistit, zda výstupy z analýzy a vyhodnocení empirického šetření mohou následně přispět ke zkvalitnění teoretického vědomí a praktických dovedností pracovníků OSPOD v jejich činnosti, alespoň v Jihomoravském kraji.

S ohledem na cíle výzkumného šetření jsou stanoveny následující **výzkumné teze**:

- Výzkumná teze VT1: Pracovníci OSPOD mají k dispozici zařízení, materiál a informace, které potřebují ke své práci.
- Výzkumná teze VT2: Pracovníci OSPOD nejčastěji z nástrojů a opatření SPOD využívají poradenskou činnost.
- Výzkumná teze VT3: Pracovníci OSPOD nezvládají vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny do měsíce od přidělení případu.
- Výzkumná teze VT4: Pracovníci OSPOD hodnotí administrativu spojenou s vyhodnocováním situace dítěte a jeho rodiny jako velmi zatěžující.
- Výzkumná teze VT5: Pracovníci OSPOD vnímají uložení výchovného opatření ve správním řízení ve vztahu sociální pracovník-klient jako negativní narušení tohoto vztahu s ohledem na budoucí sociální práci s daným klientem.
- Výzkumná teze VT6: Pracovníci OSPOD nejčastěji ve správním řízení využívají z druhů výchovných opatření napomenutí.
- Výzkumná teze VT7: Nejúčinnější z výchovných opatření je podle názorů pracovníků OSPOD stanovení dohledu.
- Výzkumná teze VT8: Pracovníci OSPOD se domnívají, že výchovná opatření uložená soudem mají u klientů větší váhu než výchovná opatření uložená OSPOD.
- Výzkumná teze VT9: Pracovníci OSPOD pracují v oblasti SPOD nejčastěji 10 – 15 let.
- Výzkumná teze VT10: Pracovní pozice pracovníků OSPOD je nejčastěji kumulovanou funkcí terénního sociálního pracovníka včetně agendy náhradní rodinné péče.

4.2 Charakteristika výzkumného šetření

V rámci charakteristiky výzkumného šetření si nastíníme časový harmonogram, faktory vedoucí k výběru výzkumného souboru pro dané šetření, taktéž výzkumný soubor a zaměření dotazníku včetně jeho zpracování.

Předkládaná diplomová práce se skládá z teoretické a praktické části. Obě tyto části byly připravovány, realizovány a zpracovávány po většinu času současně, a to v následujících etapách:

Příprava a zpracování teoretické části	6/2017 – 9/2017
Příprava výzkumného šetření	8/2017 – 12/2017
Realizace výzkumného šetření	1/2018 – 3/2018
Zpracování a interpretace závěrů výzkumného šetření	3/2018 – 4/2018

Tab. 1: Časový harmonogram výzkumného šetření

Charakteristika výzkumného šetření

V Jihomoravském kraji je celkem 21 obecních úřadů ORP. Rozhodujícími faktory pro oslovení právě pracovníků OSPOD na těchto ORP byly kromě tématu diplomové práce zejména rozsah činností vymezených legislativními předpisy, rozsah územní působnosti/spádové oblasti ORP, vzájemná spolupráce nejen na určitých kauzách, pravidelné setkávání pracovníků OSPOD z jednotlivých agend SPOD a obecních úřadů ORP, např. na metodických setkáních, poradách na Krajském úřadu Jihomoravského kraje apod. Všichni byli požádáni o spolupráci a účast na výzkumném šetření k předkládané práci e-mailem, případně telefonicky, a to včetně projednání s vedoucími pracovníky SPOD. Z celkového počtu 21 obecních úřadů ORP již při projednávání případné účasti na výzkumném šetření 3 obecní úřady ORP odmítly a nepřály si být zmíněny.

Charakteristika výzkumného souboru

S ohledem na naplnění cílů a celkově tématu předkládané diplomové práce byly za respondenty pro výzkumné šetření vybráni pracovníci SPOD neboli referenti sociálních věcí (blíže viz podkapitola 2.1), vedoucí pracovníci, příp. psychologové a speciální pedagogové, zařazení do obecního úřadu ORP v Jihomoravském kraji se zaměřením na agendu sociálně-právní ochrany dětí.

Výzkumný soubor zahrnoval základní a výběrový soubor. Základní soubor (N) tvořilo celkem 181 pracovníků SPOD (N = 181), výběrový soubor tvořilo celkem 161 pracovníků

SPOD ($n = 161$). Výzkumného šetření se nakonec zúčastnilo celkem 100 pracovníků OSPOD neboli respondentů. Zjištěné skutečnosti nelze zcela zobecnit vůči celému základnímu souboru, ale přinejmenším vůči zúčastněným respondentům neboli zainteresovaným OSPOD.

Výzkumný soubor	Počet		
	N	n	účasť
Celkem	181	161	100

Tab. 2: Souhrnné výpočty výzkumného souboru

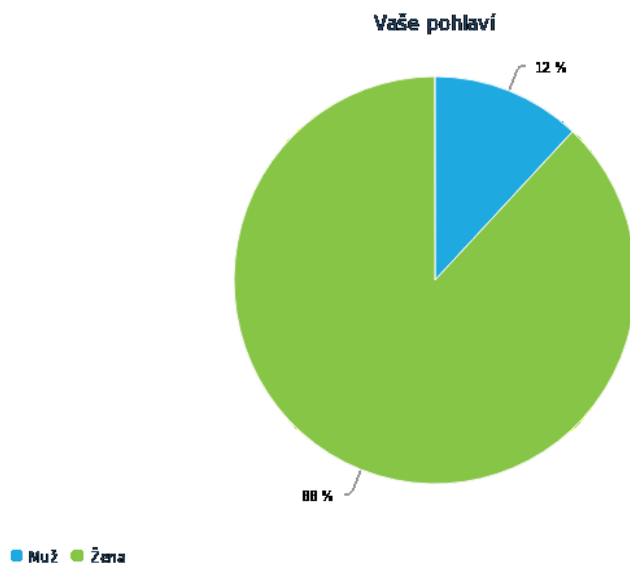
Charakteristika dotazníku a jeho zpracování

V rámci výzkumného šetření byl použit dotazník vlastní konstrukce, který obsahoval základní údaje (pohlaví, vzdělání, pracovní pozici, délku praxe) a v další části se věnoval oblasti nástrojů a opatření SPOD včetně názorů na jejich využívání a účinnost v praxi, oblasti vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny a také oblasti vnímání shody/rozdílů u klientů při ukládání výchovných opatření soudem nebo OSPOD. Dotazník měl celkem 18 otázek. Použity byly otázky uzavřené, otevřené, polouzavřené, škálované. U otázek, kde měli respondenti možnost volit více možností či variant odpovědí, je tato skutečnost uvedena.

Pro přehlednost a výstižnost zjištěných skutečností byly odpovědi respondentů analyzovány a vyhodnocovány graficky i slovním popisem za použití procentuálního vyjádření hodnoty. Při slovním popisu jsou použity většinou formy odpovědí dle dotazníku, a to zejména s ohledem na souhrnné zpracování výsledků výzkumného šetření. Grafická prezentace analýz a výsledků výzkumného šetření byla zpracována v programu Microsoft Windows 16. Při zpracování výzkumného šetření byly používány synonymně termíny pracovníci OSPOD a respondenti zejména z praktického hlediska a důvodů uvedených v teoretické části předkládané práce (viz kapitola 2).

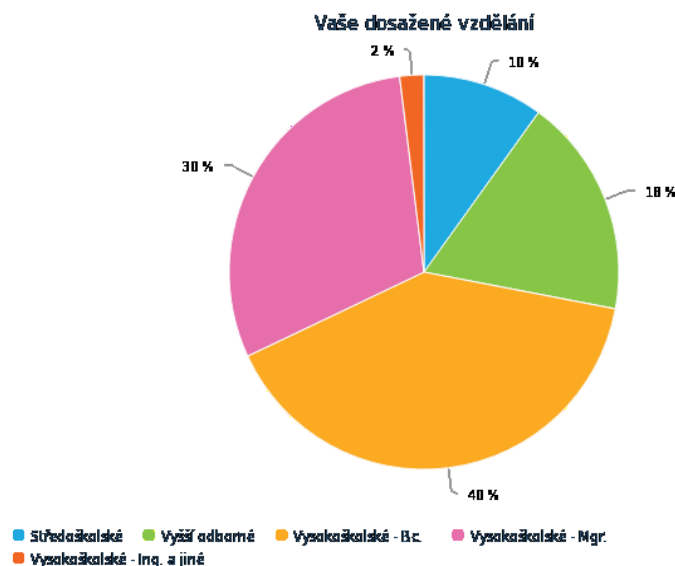
4.3 Analýza výzkumného šetření

V této podkapitole se věnujeme samotným analýzám výzkumného šetření. Z celkového počtu 161 rozeslaných dotazníků bylo vráceno a vyplněno 100. Návratnost činila 62 %, z čehož vyplývá, že se výzkumného šetření účastnila více než polovina respondentů.

Graf č. 1: Vaše pohlaví

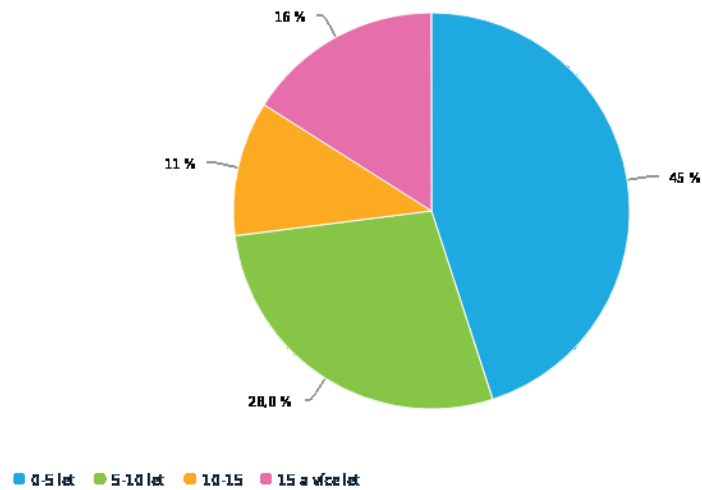
Respondenty výzkumného šetření byli muži (88 %) a ženy (12 %). Převaha respondentek byla evidentní. Lze uvést, že výrazně převažující počet žen pracujících v oblasti SPOD je dlouhodobou záležitostí nejen v oblasti SPOD, ale i v dalších pomáhajících profesích.

Graf č. 2: Vaše dosažené vzdělání

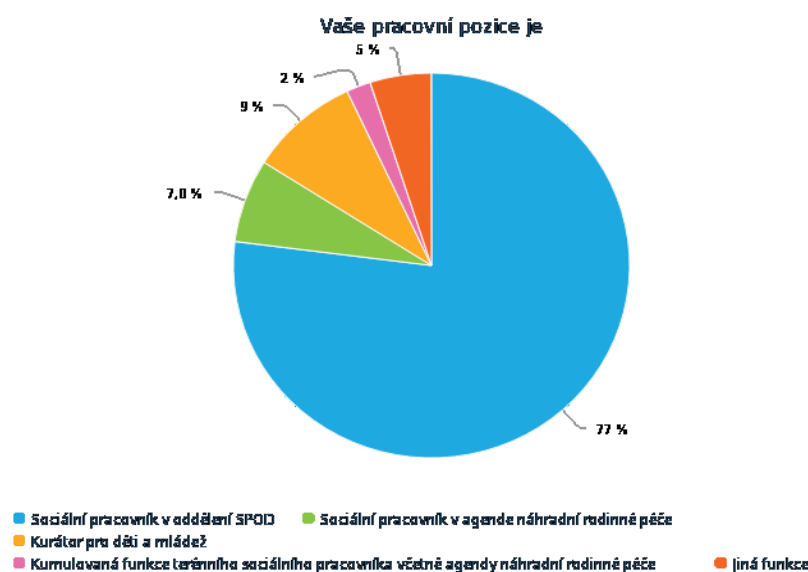
Téměř $\frac{3}{4}$ respondentů (72 %) dosáhli vysokoškolského vzdělání, 18 % respondentů dosáhlo vyššího odborného vzdělání a 10 % středoškolského vzdělání. Lze konstatovat, že naprostá většina respondentů dosáhla nejvyššího stupně vzdělání pro výkon své profese.

Jak dlouho pracujete v oblasti sociálně-právní ochrany dětí?

Graf č. 3 – Jak dlouho pracujete v oblasti sociálně-právní ochrany dětí?

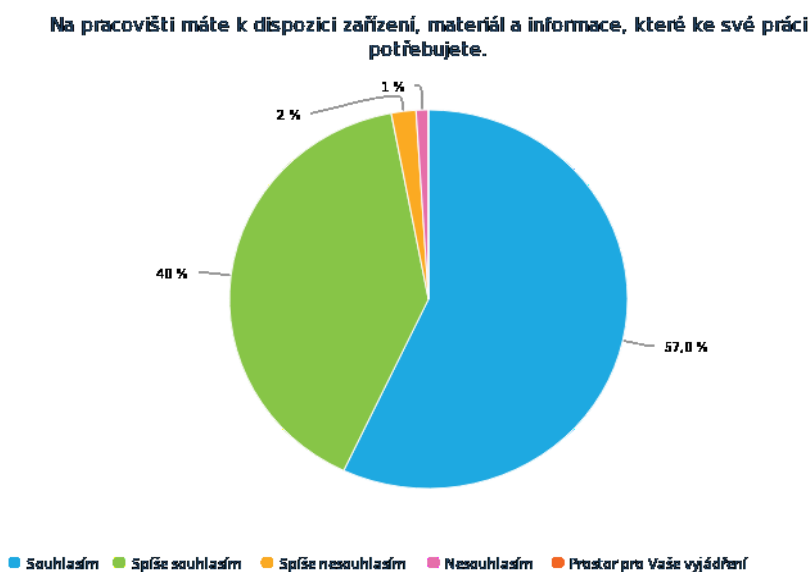
Délka praxe pracovníků SPOD byla poněkud rozmanitější. Téměř polovina respondentů (45 %) uvedla délku praxe 0-5 let, necelá třetina respondentů (28 %) uvedla délku praxe 5-10 let, s téměř minimálním rozdílem byly zastoupeny kategorie délky praxe 10-15 let (11 % respondentů) a délky praxe 15 a více let (16 % respondentů). Můžeme tak pouze usuzovat, zda v oblasti SPOD pracují spíše mladší lidé s vysokoškolským vzděláním (toto nebylo předmětem ani cílem práce).

Graf č. 4: Vaše pracovní pozice je

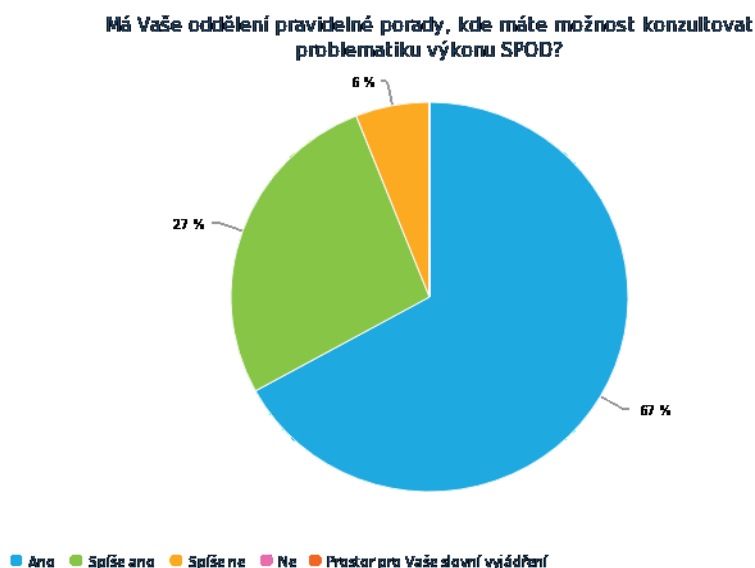

V rámci pracovního zařazení $\frac{3}{4}$ respondentů (77 %) vykonávají svou pracovní činnost pouze v agendě SPOD, resp. zejména terénní sociální práci. S minimálním rozdílem jsou zastoupeny pracovní pozice v agendě kurately pro mládež (9 %) a v agendě náhradní rodinné péče (7 %). Kumulovanou funkci terénního pracovníka a pracovníka v agendě náhradní rodinné péče uvedly 2 % respondentů. Jinou funkci neboli pracovní pozici pak uvedlo 5 % respondentů, přičemž v rámci volné odpovědi zde bylo uvedeno např. vedoucí odboru.

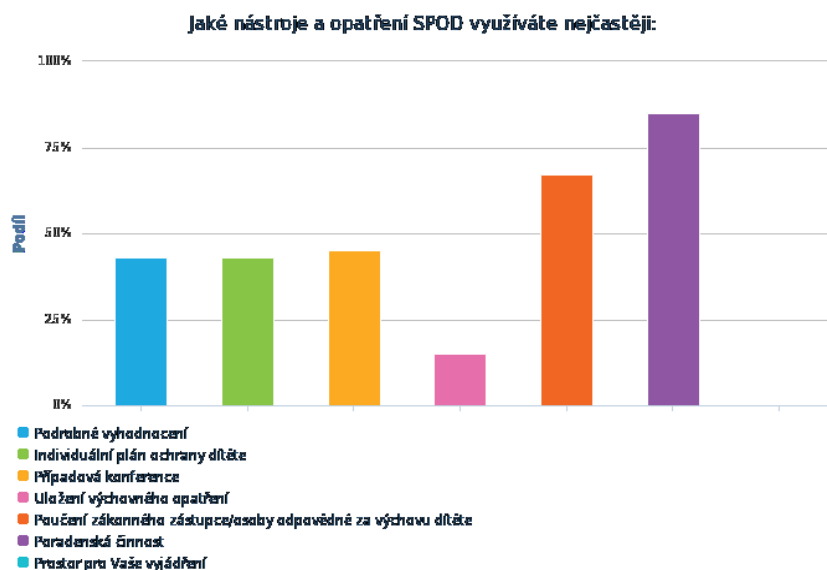
Graf č. 5: Na pracovišti máte k dispozici zařízení, materiál a informace, které ke své práci potřebujete

Lze konstatovat, že téměř všichni respondenti (97 %) mají na pracovišti k dispozici zařízení, materiál a informace potřebné ke své práci, neboť 57 % z nich s tímto (zcela) souhlasí a 40 % spíše souhlasí. Pouze 1 % respondentů (vůbec) nesouhlasí a 2 % respondentů zvolila v rámci odpovědi možnost „Prostor pro Vaše vyjádření“, avšak bez bližší specifikace.

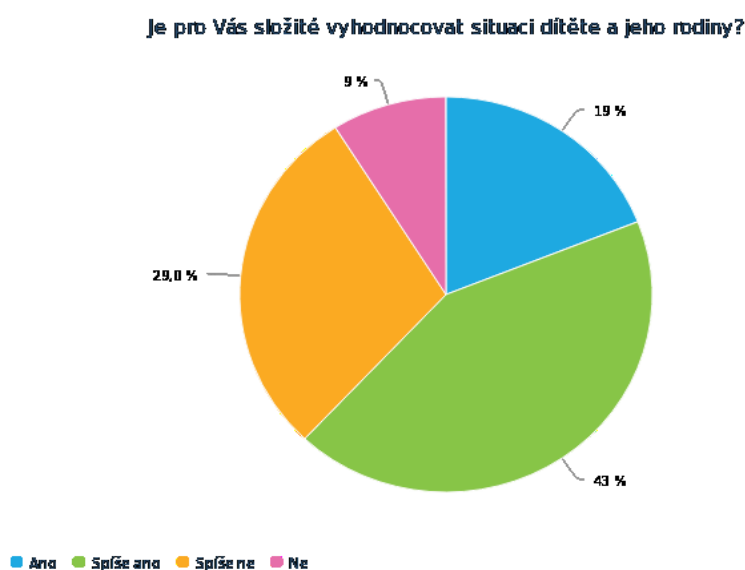
Graf č. 6: Má Vaše oddělení pravidelné porady, kde máte možnost konzultovat problematiku výkonu SPOD

Téměř všichni respondenti (94 %) uvádějí, že na svém oddělení mají pravidelné porady s možností konzultovat problematiku výkonu SPOD – z toho 67 % respondentů uvedlo v odpovědi „Ano“ a 27 % respondentů „Spíše ano“. Pouze 6 % respondentů tyto porady spíše nemá. Současně je potřeba ale uvést, že žádný z respondentů neuvedl v odpovědi možnost „Ne“.

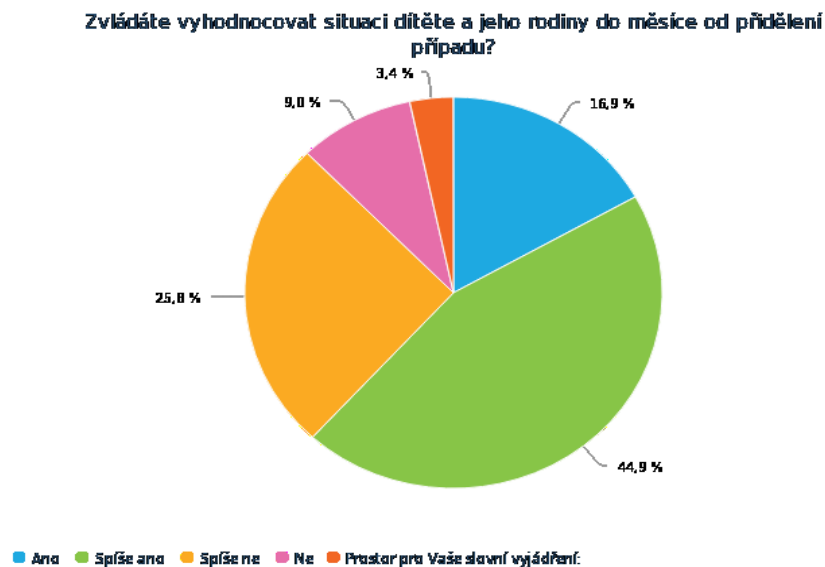
Graf č. 7: Jaké nástroje a opatření SPOD využíváte nejčastěji

Více než $\frac{3}{4}$ respondentů (cca 80 %) ve své činnosti SPOD nejčastěji využívají z nástrojů a opatření SPOD poradenskou činnost, za ní následuje poučení zákonného zástupce nebo osoby odpovědné za výchovu dítěte (cca 65 % respondentů). Na pomyslné třetí příčce se téměř s nulovým rozdílem (cca 40 %) umístily případové konference, individuální plán ochrany dítěte (tzv. IPOD) a podrobné vyhodnocení situace dítěte. Nejméně využívaným nástrojem či opatřením je u pracovníků OSPOD uložení výchovného opatření (cca 20 %). Zde je potřeba ale také uvést, že respondenti mohli zvolit 1 i více možností odpovědí.

Graf č. 8: Je pro Vás složité vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny

Více než polovina respondentů (62 %) vnímá vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny za složité, neboť 43 % respondentů uvedlo odpověď „Spíše ano“ a 19 % respondentů „Ano“. Více než pro třetinu respondentů (38 %) tato záležitost není zřejmě složitá, neboť 29 % z nich uvedlo „Spíše ne“ a zbývajících 9 % respondentů uvedlo „Ne“. Přinejmenším za zvážení by jistě stálo bližší prozkoumání této otázky, ať již třeba v souvislosti s délkou praxe pracovníků OSPOD, dosaženým vzděláním, věkem apod. nebo zcela jinými vlivy (např. administrativa, legislativa).

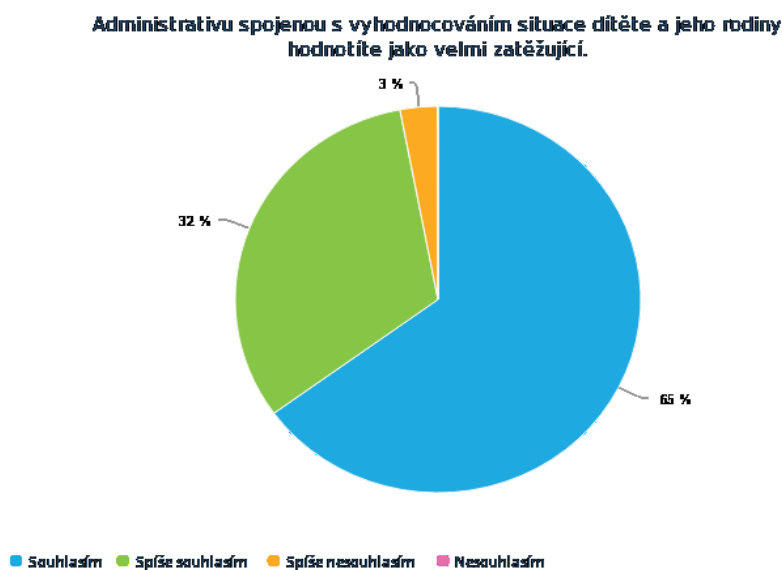
Graf č. 9: Zvládáte vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny do měsíce od přidělení případu

Lze říci, že více než polovina respondentů (61,8 %) zvládá vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny do měsíce od přidělení případu – 44,9 % respondentů totiž ve svých odpovědích uvedlo „Spíše ano“ a 16,9 % respondentů „Ano“. Třetina respondentů (34,8 %) tuto činnost zcela nezvládá, neboť 25,8 % z nich ve svých odpovědích uvedlo „Spíše ne“ a 9 % „Ne“. Přinejmenším za zmínku stojí i vyjádření respondentů (3,4 %) v rámci volné odpovědi neboli prostoru k jejich vyjádření – např.:

„Nic jiného nezbude, než to zvládnout, ale je toho moc.“

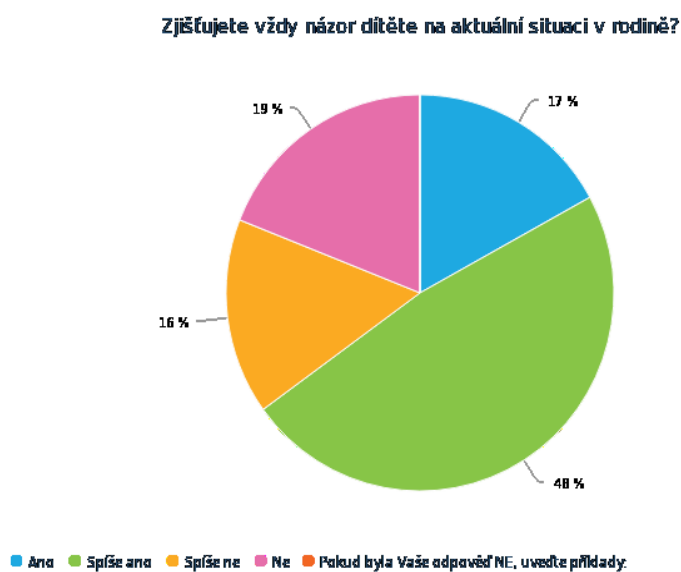
„Delší doba by byla vhodnější. zvládat musíme.“

„Fakticky ano, papírově ne. Jsme přetížení.“

Graf č. 10: Administrativu spojenou s vyhodnocováním situace dítěte a jeho rodiny hodnotíte jako velmi zatěžující

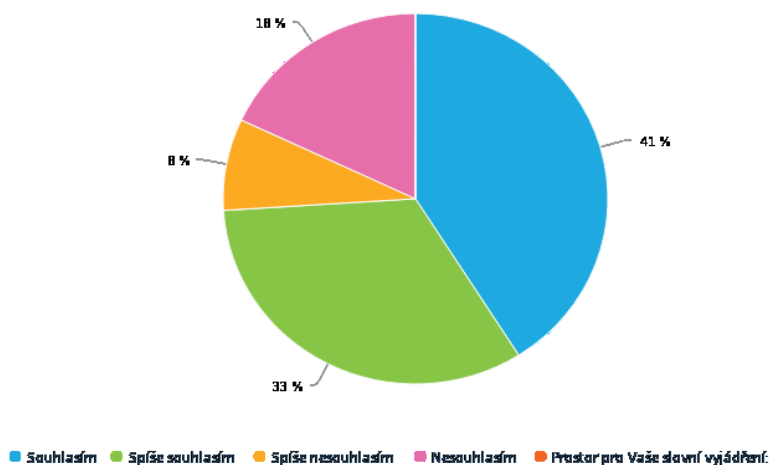
Téměř všichni respondenti (97 %) považují administrativu spojenou s vyhodnocováním situace dítěte a jeho rodiny za velmi zatěžující, přičemž 65 % z těchto respondentů s tímto hodnocením (zcela) souhlasí. Pouze 3 % respondentů v rámci odpovědi uvedla „Spíše nesouhlasím“. Za zamyšlení by jistě stála také úvaha, zda za zatěžující či velmi zatěžující je pracovníky SPOD považována i ostatní vykonávaná administrativní činnost při výkonu práce.

Graf č. 11: Zjišťujete vždy názor dítěte na aktuální situaci v rodině

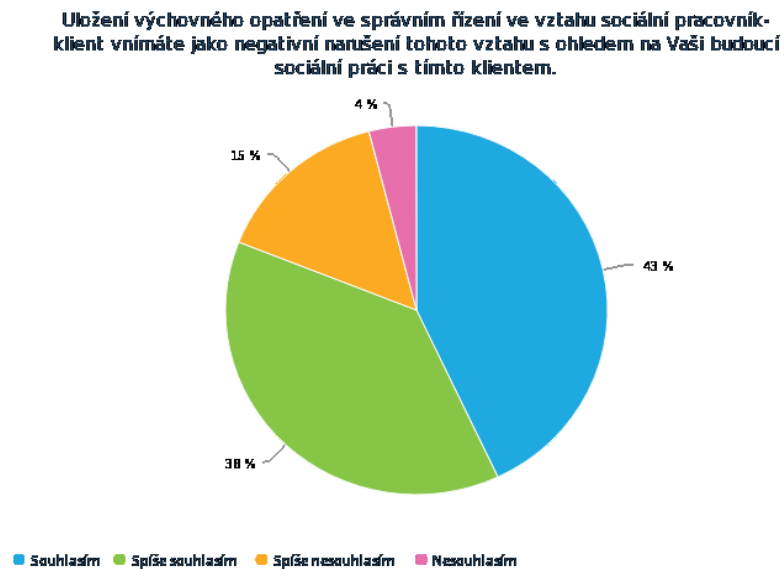
Více než polovina respondentů (65 %) zjišťuje názor dítěte na aktuální situaci v rodině, z toho 48 % spíše ano a 17 % vždy. Zhruba třetina (35 %) respondentů tento názor nezjišťuje (19 % ne vždy a 16 % spíše ne). Bližší zkoumání důvodů nezjišťování názoru dítěte nebylo předmětem výzkumného šetření ani cílem předkládané diplomové práce.

Názor dítěte zjišťujete nejčastěji pomocí rozhovoru a pozorování, protože sociálně terapeutické techniky vyžadují větší časovou dotaci?

Graf č. 12: Názor dítěte zjišťujete nejčastěji pomocí rozhovoru a pozorování, protože sociálně terapeutické techniky vyžadují větší časovou dotaci

Protože sociálně terapeutické techniky vyžadují větší časovou dotaci, zjišťují $\frac{3}{4}$ respondentů (74 %) názor dítěte nejčastěji pomocí rozhovoru a pozorování. Nečiní tak 18 % respondentů a 8 % respondentů s tímto spíše nesouhlasí.

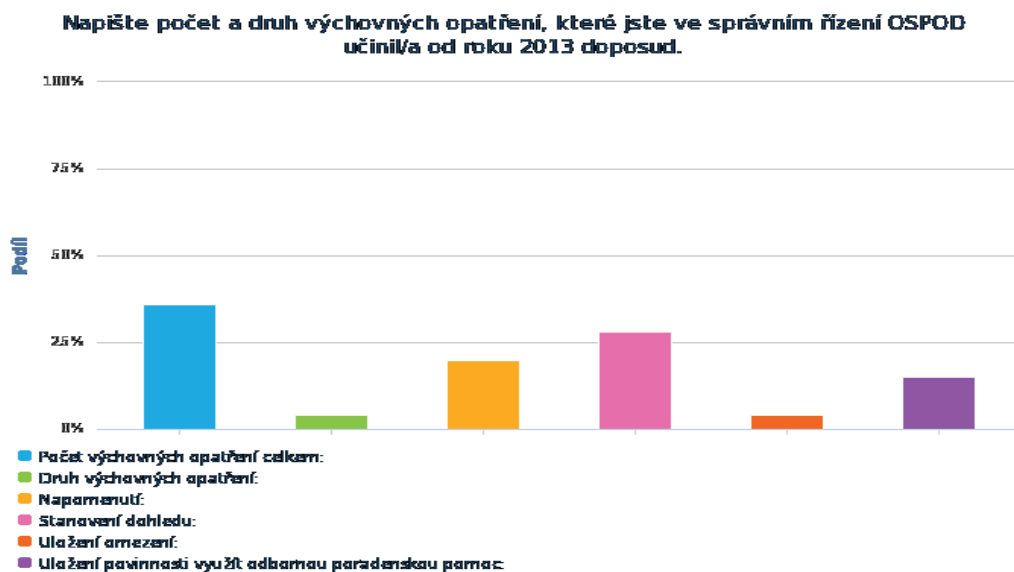
Graf č. 13: Uložení výchovného opatření ve správním řízení ve vztahu sociální pracovník-klient vnímáte jako negativní narušení tohoto vztahu s ohledem na Vaši budoucí sociální práci s tímto klientem

Více než $\frac{3}{4}$ respondentů (81 %) vnímají uložení výchovného opatření ve správním řízení ve vztahu sociální pracovník-klient jako negativní narušení tohoto vztahu s ohledem na budoucí sociální práci s klientem, z toho 43 % to takto vnímá zcela a 38 % spíše. Pouze 4 % respondentů takto uložené výchovné opatření nevnímají jako negativní narušení uvedeného vztahu. Ostatní respondenti (15 %) uvedli „Spíše nesouhlasím“.

Prosím uveďte počet případových konferencí, které jste za dobu působení na OSPOD doposud svolal/a

.

Nejčastěji uváděným počtem případových konferencí realizovaných/svolaných pracovníkem SPOD za dobu jeho působení byl počet „2“ (uvedeno 10x), následoval počet „10“ svolaných případových konferencí (uvedeno 8x).

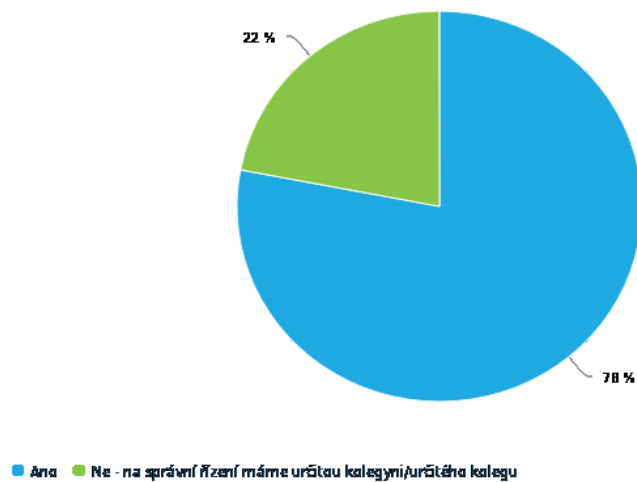

Graf č. 14: Napište počet a druh výchovných opatření, které jste ve správním řízení OSPOD učinil/a od roku 2013 doposud

V rámci celkového počtu výchovných opatření zhruba třetina respondentů (30 %) uvedla 10 učiněných výchovných opatření ve správním řízení od roku 2013 až dosud. Nejčastějším druhem uloženého výchovného opatření bylo stanovení dohledu (uvedlo zhruba 26 % respondentů), následovalo napomenutí (uvedlo cca 20 % respondentů) a uložení povinnosti využít odbornou poradenskou pomoc (uvedlo cca 15 % respondentů). Naopak uložení omezení uvedlo pouze cca 5 % respondentů. V rámci této odpovědi mohli respondenti zvolit 1 i více variant odpovědí.

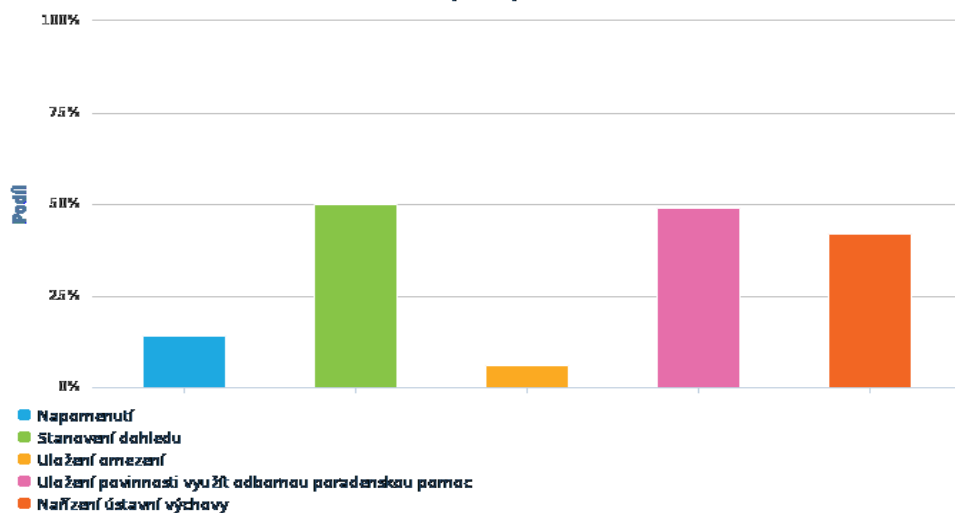
Výchovná opatření si na našem oddělení ve správním řízení nařizuje každý pracovník sám

Graf č. 15: Výchovná opatření si na našem oddělení ve správním řízení nařizuje každý pracovník sám

Lze konstatovat, že výchovná opatření ve správním řízení nařizují/vykonávají $\frac{3}{4}$ respondentů (78 %) sami. Pouze 22 % respondentů má k této činnosti určeného jiného kolegu/kolegyni.

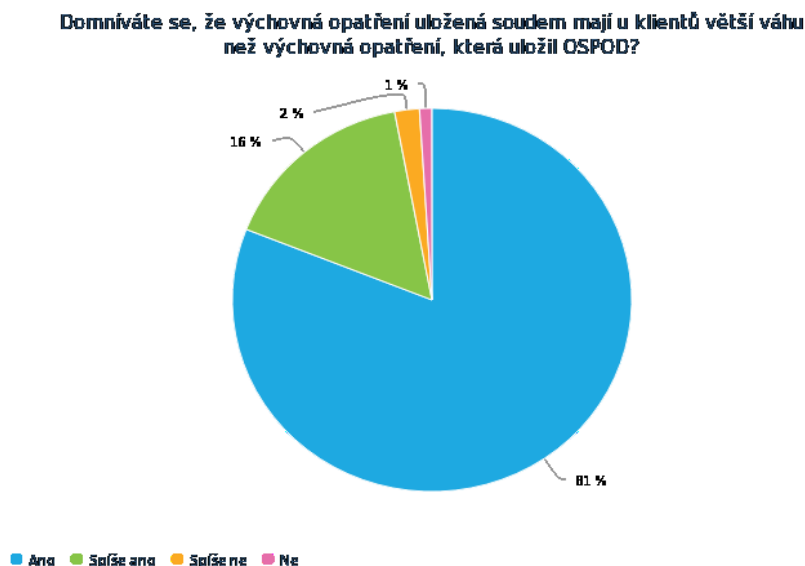
Uvedte, které z následujících výchovných opatření je podle Vašeho názoru v praxi neúčinnější:

Graf č. 16: Uvedte, které z následujících výchovných opatření je podle Vašeho názoru v praxi neúčinnější

Je potřeba uvést, že respondenti měli možnost při své odpovědi uvést 1 i více odpovědí. Téměř shodně považuje polovina respondentů za neúčinnější výchovné opatření v praxi stanovení dohledu (50 %), uložení povinnosti využít odbornou poradenskou pomoc (49 %).

Následuje nařízení ústavní výchovy (uvedlo cca 40 % respondentů), napomenutí (uvedlo cca 15 % respondentů). Za nejméně účinné výchovné opatření považuje cca 10 % respondentů uložení omezení.

Graf č. 17: Domníváte se, že výchovná opatření uložená soudem mají u klientů větší váhu než výchovná opatření, která uložil OSPOD

Téměř všichni respondenti (97 %) se domnívají, že u klientů mají větší váhu výchovná opatření uložená soudem než výchovná opatření uložená OSPOD – 81 % respondentů totiž ve své odpovědi uvedlo „Ano“ a 16 % respondentů uvedlo „Spíše ano“. Pouze 1 % respondentů se takto nedomnívá a 2 % respondentů se takto spíše nedomnívají. Z výše uvedeného je evidentní, že by toto téma jistě stálo za hlubší zamyšlení či rozbor, avšak to nebylo předmětem ani cílem předkládané práce.

4.4 Analýza výzkumných tezí

V této podkapitole se zabýváme analýzou deseti výzkumných tezí, které byly stanoveny s ohledem na cíle výzkumného šetření. Analýzy jednotlivých výzkumných tezí jsou provedeny slovním popisem. Výzkumného šetření se nakonec účastnilo celkem 100 pracovníků OSPOD. Zjištění skutečnosti nelze zcela zobecnit vůči celému základnímu souboru, ale přinejmenším vůči zúčastněným respondentům neboli zainteresovaným OSPOD (blíže viz podkapitola 4.1 a 4.2).

Výzkumná teze VT1: *Pracovníci OSPOD mají k dispozici zařízení, materiál a informace, které potřebují ke své práci.*

Na základě odpovědí pracovníků OSPOD neboli respondentů v dotazníku lze konstatovat, že téměř všichni respondenti (97 %) mají na pracovišti k dispozici zařízení, materiál a informace potřebné ke své práci, neboť 57 % z nich s tímto (zcela) souhlasí a 40 % spíše souhlasí. Pouze 1 % respondentů (vůbec) nesouhlasí a 2 % respondentů zvolila v rámci odpovědi možnost „Prostor pro Vaše vyjádření“, avšak bez bližší specifikace.

Na základě zjištěných skutečností můžeme říci, že výzkumná teze **VT1 byla potvrzena.**

Výzkumná teze VT2: *Pracovníci OSPOD nejčastěji z nástrojů a opatření SPOD využívají poradenskou činnost.*

Na otázku „Jaké nástroje a opatření SPOD využíváte nejčastěji“ vybrala z možných odpovědí více než ¾ respondentů (cca 80 %) poradenskou činnost, následovalo poučení zákonného zástupce nebo osoby odpovědné za výchovu dítěte (cca 65 % respondentů). Na pomyslné třetí příčce se téměř s nulovým rozdílem (cca 40 %) umístily případové konference, individuální plán ochrany dítěte (tzv. IPOD) a podrobné vyhodnocení situace dítěte. Nejméně využívaným bylo označeno uložení výchovného opatření (cca 20 %). Zároveň je zde ale potřeba taky uvést, že respondenti mohli zvolit 1 i více možností odpovědí.

Na základě zjištěných skutečností můžeme konstatovat, že výzkumná teze **VT2 byla potvrzena.**

Výzkumná teze VT3: *Pracovníci OSPOD nezvládají vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny do měsíce od přidělení případu.*

V oblasti vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny můžeme vzhledem k odpovědím respondentů konstatovat, že více než polovina respondentů (61,8 %) zvládá vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny do měsíce od přidělení případu – 44,9 % respondentů totiž ve svých odpovědích uvedlo „Spíše ano“ a 16,9 % respondentů „Ano“. Třetina respondentů (34,8 %) tuto činnost zcela nezvládá (25,8 % z nich ve svých odpovědích uvedlo „Spíše ne“ a 9 % „Ne“; blíže viz podkapitola 4.3).

Na základě zjištěných skutečností lze říci, že výzkumná teze **VT3 nebyla potvrzena.**

Výzkumná teze VT4: *Pracovníci OSPOD hodnotí administrativu spojenou s vyhodnocováním situace dítěte a jeho rodiny jako velmi zatěžující.*

Administrativní úkony patří mezi jednu z mnoha činností pracovníků OSPOD. Téměř všichni respondenti (97 %) považují administrativu spojenou s vyhodnocováním situace dítěte a jeho rodiny za velmi zatěžující, přičemž 65 % z těchto respondentů s tímto hodnocením (zcela) souhlasí. Pouze 3 % respondentů v rámci odpovědi uvedly „Spíše nesouhlasím“.

Na základě zjištěných skutečností můžeme říci, že výzkumná teze **VT4 byla potvrzena.**

Výzkumná teze VT5: *Pracovníci OSPOD vnímají uložení výchovného opatření ve správním řízení ve vztahu sociální pracovník-klient jako negativní narušení tohoto vztahu s ohledem na budoucí sociální práci s daným klientem.*

Z odpovědí respondentů lze říci, že více než ¾ respondentů (81 %) vnímá uložení výchovného opatření ve správním řízení ve vztahu sociální pracovník-klient jako negativní narušení tohoto vztahu s ohledem na budoucí sociální práci s klientem, z toho 43 % to takto vnímá zcela a 38 % spíše. Pouze 4 % respondentů takto uložené výchovné opatření nevnímají jako negativní narušení uvedeného vztahu. Ostatní respondenti (15 %) uvedly „Spíše nesouhlasím“.

Na základě zjištěných skutečností můžeme konstatovat, že výzkumná teze **VT5 byla potvrzena.**

Výzkumná teze VT6: *Pracovníci OSPOD nejčastěji ve správním řízení využívají z druhů výchovných opatření napomenutí.*

Vzhledem k odpovědím respondentů můžeme konstatovat, že pracovníci OSPOD nejčastěji ve správním řízení (od roku 2013 dosud) z jednotlivých druhů výchovných opatření využívají stanovení dohledu (uvedlo zhruba 26 % respondentů), následovalo napomenutí (uvedlo cca 20 % respondentů) a uložení povinnosti využít odbornou poradenskou pomoc (uvedlo cca 15 % respondentů). Naopak uložení omezení uvedlo pouze cca 5 % respondentů. V rámci této odpovědi mohli respondenti zvolit 1 i více variant odpovědí.

Na základě zjištěných skutečností můžeme konstatovat, že výzkumná teze **VT6 nebyla potvrzena.**

Výzkumná teze VT7: *Nejúčinnější z výchovných opatření je podle názorů pracovníků OSPOD stanovení dohledu.*

Respondenti měli možnost při své odpovědi v dotazníku uvést 1 i více odpovědí. Téměř shodně považuje polovina respondentů za nejúčinnější výchovné opatření v praxi stanovení dohledu (50 %), uložení povinnosti využít odbornou poradenskou pomoc (49 %). Následuje nařízení ústavní výchovy (uvedlo cca 40 % respondentů), napomenutí (uvedlo cca 15 % respondentů). Za nejméně účinné výchovné opatření považuje cca 10 % respondentů uložení omezení.

Na základě zjištěných skutečností lze říci, že výzkumná teze **VT7 byla potvrzena.**

Výzkumná teze VT8: *Pracovníci OSPOD se domnívají, že výchovná opatření uložená soudem mají u klientů větší váhu než výchovná opatření uložená OSPOD.*

V oblasti ukládání výchovných opatření klientům soudem či OSPOD se téměř všichni respondenti (97 %) domnívají, že u klientů mají větší váhu výchovná opatření uložená soudem než výchovná opatření uložená OSPOD – 81 % respondentů totiž ve své odpovědi uvedlo „Ano“ a 16 % respondentů uvedlo „Spíše ano“. Pouze 1 % respondentů se takto nedomnívá a 2 % respondentů se takto spíše nedomnívají.

Na základě zjištěných skutečností lze uvést, že výzkumná teze **VT8 byla potvrzena.**

Výzkumná teze VT9: *Pracovníci OSPOD pracují v oblasti SPOD nejčastěji 10-15 let.*

Délka praxe pracovníků OSPOD byla v rámci odpovědí respondentů poněkud rozmanitější. Téměř polovina respondentů (45 %) uvedla délku praxe 0-5 let, necelá třetina respondentů (28 %) uvedla délku praxe 5-10 let, s téměř minimálním rozdílem byly zastoupeny kategorie délky praxe 10-15 let (11 % respondentů) a délky praxe 15 a více let (16 % respondentů).

Na základě zjištěných skutečností můžeme říci, že výzkumná teze **VT9 nebyla potvrzena.**

Výzkumná teze VT10: *Pracovní pozice pracovníků OSPOD je nejčastěji kumulovanou funkcí terénního sociálního pracovníka včetně agendy náhradní rodinné péče.*

Jak vyplynulo z dotazníkového šetření, v rámci pracovního zařazení $\frac{3}{4}$ respondentů (77 %) vykonávají sociální práci pouze v agendě SPOD, resp. zejména terénní sociální práci. S minimálním rozdílem jsou zastoupeny pracovní pozice v agendě kurately pro mládež (9 %) a v agendě náhradní rodinné péče (7 %). Kumulovanou funkci terénního pracovníka a pracovníka v agendě náhradní rodinné péče uvedly 2 % respondentů. Jinou funkci neboli pracovní pozici pak uvedlo 5 % respondentů, přičemž v rámci volné odpovědi zde bylo uvedeno např. vedoucí odboru.

Na základě zjištěných skutečností lze konstatovat, že výzkumná teze **VT10 nebyla potvrzena.**

5 DISKUZE

V rámci této kapitoly předložíme některé poznámky sesbírané při zpracovávání předkládané diplomové práce, které považujeme za důležité zmínit a které ponecháváme k případným dalším krokům zájemcům, čtenářům apod.

V první řadě považujeme za důležité uvědomění, že opravdu každý člověk je jedinečnou, svébytnou a individuální osobností danou syntézou biologických, sociálních a psychologických aspektů bez ohledu na věk, pohlaví, rasu, původ apod. A zejména děti jsou/měly by být pod patřičnou ochranou společnosti/rodiny pro svůj zdravý vývoj.

Co se týče poznatků k teoretické části práce jako takové, tak lze konstatovat, že v dnešní době je spousta dostupné literatury a materiálů k problematice sociálně-právní ochrany dětí v širším i užším slova smyslu. Mnohé materiály jsou už dostupné v tištěné i elektronické podobě. Podstatné je jistě i to, že mnohá literatura je srozumitelná i laické veřejnosti. S legislativou to je poněkud složitější, a to i pro ty z nás, kteří se dané problematice věnujeme blíže. Souvisí to zejména s legislativními úpravami, změnami či výklady právních norem, (ne)provázanosti předpisů apod. A právě i v oblasti sociálně-právní ochrany dětí, sociální práci a službách je potřeba mít přehled o aktuálním dění v legislativě přinejmenším naší země. Navíc nám toto všechno napomáhá nejen k rozšiřování a prohlubování našich znalostí a vědomostí, ale jistě také v každodenní praxi.

Několik poznámek uvedeme i k empirické části diplomové práce. V první řadě potěšení z ochoty více než poloviny respondentů vůbec se do výzkumného šetření vůbec zapojit. V rámci analýz a výstupů z výzkumného šetření stojí přinejmenším za zmínku či podnět k zamyšlení nebo podrobnějším úvahám a rozborům pro případné využití v teorii i praxi pracovníků dle našeho názoru následující:

- pracují opravdu v oblasti SPOD spíše mladší lidé s vysokoškolským vzděláním?!
- složitost vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny pro mnohé pracovníky - ať již třeba v souvislosti s délkou praxe pracovníků OSPOD, dosaženým vzděláním, věkem apod. nebo zcela jinými vlivy (např. administrativa, legislativa)
- (ne)zvládnání vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny do jednoho měsíce s reakcemi „Nic jiného nezbude, než to zvládnout, ale je toho moc.“ „Delší doba by byla vhodnější. zvládat musíme.“ „Fakticky ano, papírově ne. Jsme přetížení.“

- úvaha, zda za zatěžující či velmi zatěžující je pracovníky OSPOD považována i ostatní vykonávaná administrativní činnost při výkonu práce (ne jen výše uvedené vyhodnocování)
- domněnky/přesvědčení/skutečnost, že u klientů mají větší váhu výchovná opatření uložená soudem než výchovná opatření uložená.

ZÁVĚR

Nejen naše země, ale celý svět neustále prochází mnohými změnami napříč snad všemi oblastmi života jednotlivců, skupin, rodiny, společnosti. Nakolik a zda vůbec jsou nám tyto změny prospěšné či škodlivé, jak a zda vůbec nás ovlivňují či proměňují, co s tím mohu udělat apod., to vše může být pro mnohé z nás otázkou k zamyšlení. Jedno však stále zůstává – základem společnosti je rodina. A protože ne každý ve svém životě může žít či zažít rodinný život se všemi pozitivními i negativními součástmi a protože já sama pracuji v oblasti sociálně-právní ochrany dětí, zaměřila jsem se v diplomové práci na možnosti sociálně-právní ochrany dětí v praxi na úrovni obcí s rozšířenou působností v Jihomoravském kraji.

Teoretická část diplomové práce zahrnovala kapitoly jedna až tři. Obsahem této části byla teoretická východiska, činnost pracovníků sociálně-právní ochrany dětí a orgány sociálně-právní ochrany dětí na obecních úřadech obcí s rozšířenou působností v Jihomoravském kraji.

Praktická neboli empirická část diplomové práce obsahovala kapitoly čtyři až pět, přičemž čtvrtá kapitola byla věnována výzkumnému šetření a pátá kapitola obsahovala diskusi včetně poznámek a doporučení pro praxi.

Diplomová práce byla zpracována monografickou procedurou s použitím technik obsahové analýzy, analýzy odborné literatury, legislativy a souvisejících internetových zdrojů. V praktické části předkládané práce byla použita metoda kvantitativního výzkumu s využitím dotazníku vlastní konstrukce. Respondenty výzkumného šetření byli pracovníci v oblasti sociálně-právní ochrany dětí neboli referenti sociálních věcí, vedoucí pracovníci, příp. psychologové a speciální pedagogové, zařazení do obecních úřadů obcí s rozšířenou působností v Jihomoravském kraji se zaměřením na agendu sociálně-právní ochrany dětí. Analýzy, výsledky a výstupy výzkumného šetření byly zpracovány a vyhodnoceny s využitím grafického znázornění i slovního popisu.

Hlavním cílem diplomové práce bylo analyzovat a vyhodnotit plánování a realizaci opatření sociálně-právní ochrany dětí se zaměřením na preventivní a poradenskou činnost v praxi pracovníků sociálně-právní ochrany dětí na úrovni obcí s rozšířenou působností v Jihomoravském kraji. K hlavnímu cíli se vztahovalo i několik dílčích cílů a výzkumných tezí. Věříme, že se podařilo stanovené cíle splnit.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BARVÍKOVÁ, J., SVOBODOVÁ, L., ŠŤASTNÁ, A. 2010. *Podmínky výkonu sociálněprávní ochrany dětí na úrovni obecních úřadů obcí s rozšířenou působností*. Praha: VÚPSV. ISBN 978-80-7416-078-3
- [2] DAVID, R., 1999. *Práva dítěte. Úmluva o právech dítěte a jejich charakteristika. Mezinárodní ochrana práv dítěte a některé další dokumenty. Rodina a základy rodinného práva*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc. ISBN 80-7182-076-8.
- [3] GAVORA, P. 2000. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido. ISBN 80-85931-79-6.
- [4] HARTL, P., 2010. *Psychologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-303-X.
- [5] KRÁLOVÁ, J., RÁŽOVÁ, E. 2012. *Sociální služby a příspěvek na péči*. 4. vyd. Olomouc: ANAG, 2012. ISBN 978-80-7263-748-5. Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®.
- [6] KUCHAROVÁ, V. et al. 2010. *Zhodnocení a optimalizace řízení systému sociálněprávní ochrany (ohrožených) dětí a rodin ve vybraných regionech*. Dostupné také z: www.pravonadestvi.cz/stahnout-soubor/socpravniochranadeti-analyza/
- [7] MACELA, M. et al. 2015. *Zákon o sociálněprávní ochraně dětí: komentář*. Praha: Wolters Kluwer. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-727-0.
- [8] MATOUŠEK, O., 2003a. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-548-2.
- [9] MATOUŠEK, O. 2003b. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.
- [10] MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. 2016. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-3336-7.
- [11] MPSV. 2010. *Vyhodnocování situace dítěte a rodiny a tvorby individuálního plánu ochrany dítěte*. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/18887/manual_010415.pdf
- [12] MPSV. 2011. *Manuál k případovým konferencím*. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/13087/manual.pdf>

- [13] MPSV. 2014. *Manuál implementace standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí pro orgány sociálně-právní ochrany. Ministerstvo práce a sociálních věcí.* Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/18313/manual_OSPOD.pdf
- [14] NOVOTNÁ, V. 2016. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem. 2., aktualizované vydání.* Olomouc: ANAG. Právo. ISBN 978-80-7554-022-5.
- [15] PTÁČEK, R., KUŽELOVÁ, H. 2013. *Vývojová psychologie pro sociální práci.* Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. ISBN 978-80-7421-060-0. Dostupné také z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/14812/VP_nahled.pdf
- [16] RACEK, J., SOLAŘOVÁ, H., SVOBODOVÁ, A. 2014. *Vyhodnocování potřeb dětí.* Praha: Lumos Foundation. ISBN 978-80-260-5521-1.
- [17] SOBOTKOVÁ, V. a kol. 2014. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci.* Praha: Grada. Psyché. ISBN 978-80-247-4042-3.
- [18] SYCHROVÁ, A., HALÍŘOVÁ, M. 2014. *Ústavní péče v resocializačním kontextu.* Pardubice: Univerzita Pardubice. ISBN 978-80-7395-756-8.
- [19] ŠVARCOVÁ, I. 2003. *Mentální retardace.* Praha: Portál. ISBN 80-7178-821-X.
- [20] ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách.* Praha: Portál, 2007. ISBN 987-80-7367-313-0.
- [21] *Úmluva o právech dítěte a související dokumenty.* Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016. ISBN 978-80-7421-120-1.
- [22] VÁGNEROVÁ, M. 2012. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání.* Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2153-1.
- [23] VANÍČKOVÁ, E., 2001. *1. národní konference Násilí na dětech. In: Komerční sexuální zneužívání dětí. Násilí na dětech. Sborník z 1. národní konference.* Praha: Humanitas Profes, o.p.s.
- [24] VEČERKA, K., ŠTĚCHOVÁ, M. 2015. *Preventivní praxe po novelizaci Zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Praha: Institut pro kriminologie a sociální prevenci. Studie.* ISBN 978-80-7338-152-3.
- [25] Nařízení vlády č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách a správě
- [26] Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí
- [27] Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky. In: *ASPI [právní informační systém].* Praha: Wolters Kluwer ČR [cit. 2017-11-29].

- [28] Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod. In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [cit. 2017-11-29].
- [29] Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [cit. 2017-11-16].
- [30] Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [cit. 2017-10-01].
- [31] Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [cit. 2018-01-18].
- [32] Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [cit. 2018-03-02].
- [33] Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [cit. 2018-03-02].
- [34] ČZSO.CZ: Charakteristika Jihomoravského kraje | ČSÚ v Brně. Český statistický úřad | ČSÚ [online]. Poslední aktualizace 11.01.2018. [cit. 2018-01-30] Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xb/charakteristika_jihomoravskeho_kraje
- [35] MPSV.CZ : Činnost MPSV v oblasti sociálně-právní ochrany dětí. [online]. Poslední aktualizace 23.12.2014. [cit. 2017-12-06]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/19923>
- [36] Rodinné konference - Právo na dětství. *Právo na dětství* [online]. Copyright © [cit. 2018-03-03]. Dostupné z: <http://www.pravonadetstvi.cz/ukoncene-projekty/systemova-podpora-procesu-transformace-systemu-pecce-o-ohrozene-deti/aktivity-projektu/rodinne-konference/>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

- IPOD Individuální plán ochrany dítěte
- ORP Obec s rozšířenou působností
- OSPOD Orgán sociálně-právní ochrany dětí
- SPOD Sociálně-právní ochrana dětí

SEZNAM GRAFŮ

<i>Graf č. 1: Vaše pohlaví</i>	39
<i>Graf č. 2: Vaše dosažené vzdělání</i>	39
<i>Graf č. 3 – Jak dlouho pracujete v oblasti sociálně-právní ochrany dětí?</i>	40
<i>Graf č. 4: Vaše pracovní pozice je</i>	40
<i>Graf č. 5: Na pracovišti máte k dispozici zařízení, materiál a informace, které ke své práci potřebujete</i>	41
<i>Graf č. 6: Má Vaše oddělení pravidelné porady, kde máte možnost konzultovat problematiku výkonu SPOD</i>	42
<i>Graf č. 7: Jaké nástroje a opatření SPOD využíváte nejčastěji</i>	42
<i>Graf č. 8: Je pro Vás složité vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny</i>	43
<i>Graf č. 9: Zvládáte vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny do měsíce od přidělení případu</i>	44
<i>Graf č. 10: Administrativu spojenou s vyhodnocováním situace dítěte a jeho rodiny hodnotíte jako velmi zatěžující</i>	45
<i>Graf č. 11: Zjišťujete vždy názor dítěte na aktuální situaci v rodině</i>	45
<i>Graf č. 12: Názor dítěte zjišťujete nejčastěji pomocí rozhovoru a pozorování, protože sociálně terapeutické techniky vyžadují větší časovou dotaci</i>	46
<i>Graf č. 13: Uložení výchovného opatření ve správním řízení ve vztahu sociální pracovník-klient vnímáte jako negativní narušení tohoto vztahu s ohledem na Vaši budoucí sociální práci s tímto klientem</i>	47
<i>Graf č. 14: Napište počet a druh výchovných opatření, které jste ve správním řízení OSPOD učinil/a od roku 2013 doposud</i>	48
<i>Graf č. 15: Výchovná opatření si na našem oddělení ve správním řízení nařizuje každý pracovník sám</i>	49
<i>Graf č. 16: Uveďte, které z následujících výchovných opatření je podle Vašeho názoru v praxi neúčinnější</i>	49
<i>Graf č. 17: Domníváte se, že výchovná opatření uložená soudem mají u klientů větší váhu než výchovná opatření, která uložil OSPOD</i>	50

SEZNAM TABULEK

Tab. 1: Časový harmonogram výzkumného šetření	37
Tab. 2: Souhrnné výpočty výzkumného souboru	38

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P1   Dotazník

PŘÍLOHA P 1: DOTAZNÍK

Možnosti sociálně-právní ochrany dětí v praxi obce s rozšířenou působností v Jihomoravském kraji

Vážená paní, vážený pane,

jsem studentkou oboru Sociální pedagogika na Fakultě humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Ráda bych Vás požádala o vyplnění tohoto dotazníku. Dotazník je anonymní a bude sloužit pro účely diplomové práce na téma: „Možnosti sociálně-právní ochrany dětí v praxi obce s rozšířenou působností v Jihomoravském kraji“. V dotazníku, prosím, označte, popř. doplňte vhodnou alternativu (v případě potřeby označte více možností).

Za Vaši ochotu a spolupráci při vyplnění dotazníku předem děkuji.

Bc. Jana Pavelková

1. Na pracovišti máte k dispozici zařízení, materiál a informace, které ke své práci potřebujete. Vyberte jednu odpověď.

- Souhlasím
- Spíše souhlasím
- Spíše nesouhlasím
- Nesouhlasím
- Prostor pro Vaše vyjádření: .....

2. Má Vaše oddělení pravidelné porady, kde máte možnost konzultovat problematiku výkonu SPOD? Vyberte jednu odpověď.

- Ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Ne
- Prostor pro Vaše vyjádření: .....

3. Jaké nástroje a opatření SPOD využíváte nejčastěji:

Vyberte jednu nebo více odpovědí

- Podrobné vyhodnocení
- Individuální plán ochrany dítěte
- Případová konference
- Uložení výchovného opatření
- Poučení zákonného zástupce/osoby odpovědné za výchovu dítěte
- Poradenská činnost
- Prostor pro Vaše vyjádření: .....

4. Je pro Vás složité vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny? Vyberte jednu odpověď.

- Ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Ne

5. Zvládáte vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny do měsíce od přidělení případu?

Vyberte jednu odpověď

- Ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Ne
- Prostor pro Vaše vyjádření: .....

6. Administrativu spojenou s vyhodnocováním situace dítěte a jeho rodiny hodnotíte jako velmi zatěžující. Vyberte jednu odpověď

- Souhlasím
- Spíše souhlasím
- Spíše nesouhlasím
- Nesouhlasím

7. Zjišťujete vždy názor dítěte na aktuální situaci v rodině? Vyberte jednu odpověď

- Ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Ne
- Pokud byla Vaše odpověď NE, uveďte příklady: .....

8. Názor dítěte zjišťujete nejčastěji pomocí rozhovoru a pozorování, protože sociálně terapeutické techniky vyžadují větší časovou dotaci? Vyberte jednu odpověď.

- Souhlasím
- Spíše souhlasím
- Spíše nesouhlasím
- Nesouhlasím
- Prostor pro Vaše slovní vyjádření:

9. Uložení výchovného opatření ve správním řízení ve vztahu sociální pracovník-klient vnímáte jako negativní narušení tohoto vztahu s ohledem na Vaši budoucí sociální práci s tímto klientem. Vyberte jednu odpověď

- Souhlasím
- Spíše souhlasím

- Spíše nesouhlasím
- Nesouhlasím

10. Prosím uveďte počet případových konferencí, které jste za dobu působení na OSPOD doposud svolal/a.

11. Napište počet a druh výchovných opatření, které jste ve správním řízení OSPOD učinil/a od roku 2013 doposud. Vyberte jednu nebo více odpovědí.

Počet výchovných opatření celkem: .....

Druh výchovných opatření:

- Napomenutí: .....
- Stanovení dohledu: .....
- Uložení omezení: .....
- Uložení povinnosti využít odbornou poradenskou pomoc: .....

12. Výchovná opatření si na našem oddělení ve správním řízení nařizuje každý pracovník sám. Vyberte jednu odpověď.

- Ano
- Ne - na správní řízení máme určitou kolegyni/určitého kolegu

13. Uveďte, které z následujících výchovných opatření je podle Vašeho názoru v praxi nejúčinnější. Vyberte jednu nebo více odpovědí.

- Napomenutí
- Stanovení dohledu
- Uložení omezení
- Uložení povinnosti využít odbornou poradenskou pomoc
- Nařízení ústavní výchovy

14. Domníváte se, že výchovná opatření uložená soudem mají u klientů větší váhu než výchovná opatření, která uložil OSPOD? Vyberte jednu odpověď.

- Ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Ne

15. Vaše pohlaví

- Muž
- Žena

16. Vaše dosažené vzdělání

- Středoškolské
- Vyšší odborné
- Vysokoškolské - Bc.
- Vysokoškolské - Mgr.
- Vysokoškolské - Ing. a jiné

17. Jak dlouho pracujete v oblasti sociálně-právní ochrany dětí?

- 0-5 let
- 5-10 let
- 10-15
- 15 a více let

18. Vaše pracovní pozice je

- Sociální pracovník v oddělení SPOD
- Sociální pracovník v agendě náhradní rodinné péče
- Kurátor pro děti a mládež
- Kumulovaná funkce terénního sociálního pracovníka včetně agendy náhradní rodinné péče
- Jiná funkce

Děkuji za Váš čas strávený u tohoto dotazníku.